

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Analýza dopadu pandemie COVID-19 na přeshraniční spolupráci v Euroregionu Nisa

Bakalářská práce

Studijní program:

B1301 Geografie

Studijní obor:

Aplikovaná geografie

Autor práce:

Marie Cviková

Vedoucí práce:

doc. Mgr. Hynek Böhm, Ph.D.
Katedra geografie

Zadání bakalářské práce

Analýza dopadu pandemie COVID-19 na přeshraniční spolupráci v Euroregionu Nisa

Jméno a příjmení: **Marie Cviková**
Osobní číslo: P19000278
Studijní program: B1301 Geografie
Studijní obor: Aplikovaná geografie
Zadávací katedra: Katedra geografie
Akademický rok: 2020/2021

Zásady pro vypracování:

Cílem práce je zanalyzovat a zhodnotit dopady pandemie COVID-19 na přeshraniční spolupráci, konkrétně v Euroregionu Nisa. Za použití různých výzkumných metod (dotazníky a interview s představiteli obcí/firm a obyvateli regionu), zanalyzují, jak koronavirová pandemie ovlivnila hospodářskou činnost v regionu či samotnou společnost.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

BÖHM H., 2021. Moravian geographical reports.
BRANDA P., POŠTOLKA V., 2009. Cross-border cooperation, Euroregions and the Neisse-Nisa-Nysa Euroregion. Regionální studia, Prague University of Economics and Business, 2009, str. 2-11.
Euroregion Nisa. Strategie Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa 2014-2020 [online]. Dostupné z: <https://bit.ly/3nnkWBI>

Vedoucí práce: doc. Mgr. Hynek Böhm, Ph.D.
Katedra geografie

Datum zadání práce: 24. dubna 2021
Předpokládaný termín odevzdání: 28. dubna 2022

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. RNDr. Kamil Zágoršek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. června 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

16. dubna 2022

Marie Cviková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu bakalářské práce doc. Mgr. Hynku Böhmovi, Ph.D. za cenné rady, trpělivost, věcné poznámky a spolupráci při zpracování této práce. V neposlední řadě rovněž děkuji respondentům a aktérům přeshraniční spolupráce v Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa, kteří mi poskytli potřebné informace.

V Liberci dne 27. dubna 2022

.....
Marie Cviková

Anotace

Bakalářská práce se zabývá analýzou dopadů pandemie COVID-19 na přeshraniční spolupráci v Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa. Práce je rozdělena do sedmi tematických okruhů, jež na sebe navazují. Po úvodní části a metodách a cíli analýzy je uveden teoretický kontext zabývající se přeshraniční spoluprací a s ní spojenými pojmy a procesy. Následně jsou v teoretické části představeny euroregiony, kde je bližší pohled věnován konkrétnímu euroregionu – Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa. Navazující kapitoly jsou pak zaměřeny na obecné vymezení pandemie COVID-19.

Na teoretická východiska navazuje výzkum zkoumající dopady koronavirové krize a zejména souvisejícího uzavření státních hranic na přeshraniční spolupráci v ERN. Pomocí dotazníkového šetření a polostrukturovaných rozhovorů s aktéry přeshraniční spolupráce je v bakalářské práci analyzováno, jaké byly dopady pandemie onemocnění COVID-19 na spolupráci v oblastech administrativně-právní roviny, cestovního ruchu, dopravy, kultury a vzdělávání, všedního života obyvatel, zdravotnictví a především pak na skupinu pendlerů, pro které je překračování hranice každodenní záležitostí.

Klíčová slova

COVID-19, euroregion, hranice, přeshraniční spolupráce

Anotation

The bachelor thesis deals with an analysis of impact of the COVID-19 pandemic on cross-border cooperation in Euroregion Neisse-Nisa-Nysa. The thesis is divided into seven consecutive thematic areas. After the introductory part and research goals and methods, is given the theoretical context dealing with cross-border cooperation and related concepts and processes. Subsequently, in the theoretical part are introduced euroregions, where a closer look is devoted to a specific euroregion – Euroregion Neisse-Nisa-Nysa. The following chapters are focused on general definition of COVID-19 pandemic.

The theoretical basis is followed by research examining the impacts of the coronavirus crisis, and in particular the related closure of state borders, on cross-border cooperation in ERN. Through questionnaire survey and semi-structured interviews with actors of cross-border cooperation is in the bachelor thesis analysed, what were the impacts of the pandemic COVID-19 on cooperation in the fields of administrative-legal level, tourism, transport, culture and education, every day life of the inhabitants, healthcare of cross-border workers for whom is a crossing border a daily matter.

Keywords

border, COVID-19, cross-border cooperation, euroregion

Obsah

Seznam obrázků, tabulek a grafů.....	10
Seznam použitých zkratk a symbolů.....	11
1 Úvod.....	12
2 Cíle a metody práce.....	13
3 Definice základních pojmů pro přeshraniční spolupráci.....	14
3.1 Hranice.....	14
3.1.1 Typologie hranic.....	14
3.1.2 Státní hranice.....	16
3.2 Pohraničí, příhraničí a hraniční region.....	16
3.3 Přeshraniční region.....	18
4 Přeshraniční spolupráce.....	19
4.1 Vývoj přeshraniční spolupráce.....	20
4.1.1 Vývoj přeshraniční spolupráce v ČR.....	22
4.2 Aktéři přeshraniční spolupráce.....	23
4.3 Evropská územní spolupráce: INTERREG.....	24
5 Euroregiony.....	25
5.1 Cíle a činnost euroregionů.....	26
5.2 Euroregiony v ČR.....	27
6 Euroregion Nisa.....	28
6.1 Vznik euroregionu.....	28
6.2 Základní charakteristika.....	29
6.3 Činnosti a cíle euroregionu.....	30
6.4 Prioritní oblasti spolupráce a pracovní skupiny EUREX.....	30
6.4.1 Rozdělení prioritních oblastí.....	31
7 Pandemie Covid-19 a vliv na přeshraniční spolupráci.....	33
7.1 Vývoj pandemie ve světě.....	33
7.2 Vývoj pandemie v ČR.....	34
7.3 Vládní opatření v souvislosti s pandemií.....	35
7.4 Dopady pandemie COVID-19 na přeshraniční spolupráci v ERN.....	36
7.4.1 Dopady na administrativně-správní rovinu spolupráce v ERN.....	37

7.4.2	Dopady na oblast cestovního ruchu.....	39
7.4.3	Dopady na oblast dopravy	41
7.4.4	Dopady na všední život obyvatel	44
7.4.5	Dopady na kulturu a vzdělávání.....	45
7.4.6	Dopady na oblast zdravotnictví.....	48
7.4.7	Dopady na pendlery	49
8	Závěr.....	54
9	Zdroje	56

Seznam obrázků, tabulek a grafů

Obrázek 1 Euroregion Neisse-Nisa-Nysa (bude upraveno).....	29
Obrázek 2 Otevřené a uzavřené hraniční přechody v ERN	43

Seznam použitých zkratk a symbolů

ČR	Česká republika
ERDF	Evropský fond pro regionální rozvoj
ERN	Euroregion Neisse-Nisa-Nysa
ESÚS	Evropské uskupení pro územní spolupráci
EU	Evropská unie
EÚS	Evropská územní spolupráce
FMP	Fond malých projektů
KORID	Koordinátor regionální integrované dopravy
KÚLK	Krajský úřad Libereckého kraje
SVE	střední a východní Evropa
TRN	Společný, integrovaný prázdninový a turistický region
TUL	Technická univerzita v Liberci
WHO	Světová zdravotnická organizace

1 Úvod

Hranice, jež vznikly v průběhu posledních tří století jako důsledek procesu utváření národních států v Evropě, měly často izolační charakter. Bariérová funkce, jež měly, z hranic vytvářely překážky zamezující kontaktu osob, komunikaci mezi sousedy a kooperaci na obou jejich stranách. Přeshraniční spolupráce si za svůj cíl klade přeměnit bariérový charakter hranic na integrační a hranici vnímat jako prostor k příležitostem a rozvíjení se. Jedním z aktérů přeshraniční spolupráce je Euroregion Neisse-Nisa-Nysa ležící na česko-německo-polské hranici, jenž se přes 30 let snaží o integraci a propojení všech členských států za účelem zlepšení životní úrovně obyvatel žijících v pohraničním regionu a vytvoření rozmanitého prostoru pro spolupráci.

Taková spolupráce a cíle jejího naplnění byly značně omezeny vypuknutím pandemie koronaviru Sars-CoV-2 způsobující onemocnění COVID-19, která vypukla na jaře roku 2020. Jedním z opatření na zamezení šíření viru bylo rozhodnutí jednotlivých členských států EU o uzavření vnitřních hranic v rámci schengenského prostoru. Právě k omezení kontaktů mezi lidmi a jejich pohybu se uchýlily i všechny státy, jejichž části jsou činnými orgány ERN za účelem efektivního boje proti pandemii. Uzavření hranice s sebou ale přinášelo komplikace a cílem bakalářské práce je zanalyzovat jaké dopady opatření v rámci pandemie mělo na přeshraniční spolupráci v Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa.

Práce je rozdělena do celkem sedmi tematických okruhů, jež na sebe navazují. První dvě kapitoly jsou věnovány úvodní části a metodám a cíli bakalářské práce. Třetí kapitola je zaměřena na teoretický kontext pro zkoumání přeshraniční spolupráce, kde je vymezen pojem hranice, problematika pohraničí, příhraničí, hraničního regionu se souvisejícími hraničními efekty a přeshraničního regionu. Čtvrtá kapitola je věnována přeshraniční spolupráci, jejímu vývoji ve světě a v ČR, jejímu účelu a jsou zde představeni aktéři spolupráce, jež hrají stěžejní roli pro její rozvoj. Na přeshraniční spolupráci navazuje téma zabývající se euroregiony, kde je bližší pohled věnován konkrétnímu euroregionu – Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa. Po teoretickém kontextu následuje téma COVID-19, kde jsou kapitoly věnovány vývoji pandemie ve světě a v ČR a souvisejícím vládním opatřením na její zastavení. Na obecný přehled navazuje analytická část práce, kde jsou zkoumány dopady krize, zejména uzavření hranic na přeshraniční spolupráci ve vybraných oblastech spolupráce v Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa.

2 Cíle a metody práce

Cílem bakalářské práce je zanalyzovat a zhodnotit dopady pandemie COVID-19 na přeshraniční spolupráci v Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa. V rámci vládních opatření za účelem pozastavení či zpomalení šíření viru bylo mj. zavedeno v průběhu let 2020 – 2021 omezení v podobě uzavírání státních hranic. K rozhodnutí se uchýlily vlády všech zemí, jejichž části spadají do euroregionu (ČR, Polsko a následně Německo) a účelem práce je zjistit, zdali a do jaké míry ovlivnilo přeshraniční vazby a spolupráci v ERN. Analýza je zaměřena především na dopady pandemie v oblasti administrativně-právní roviny, cestovního ruchu, dopravy, kultury a vzdělávání, všedního života obyvatel, zdravotnictví a v neposlední řadě je zkoumána kategorie pendlerů, pro něž je překračování hranic pravidelnou záležitostí a kteří se s omezením na nich potýkali každý den.

V rámci analýzy byly k dosažení cíle provedeny kvantitativní i kvalitativní metody výzkumu a studium relevantní literatury. Formou desk-research metody byly pro práci studovány odborné články a publikace zaměřené na analyzované téma a byla provedena rešerše mediálních zpráv zaměřujících se na proces a vývoj uzavírání hranic a s tím spojené komplikace z pohledu odborníků, místních aktérů a pendlerů. Sběr informací týkajících se pendlerů byl zároveň založen na analýze skupin pro přeshraniční pracovníky na sociálních sítích, kde si předávali informace ohledně aktuálních informací a omezení.

Další fáze výzkumu byla soustředěna na polostrukturované rozhovory s místními aktéry přeshraniční spolupráce v Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa, kteří se podělili o zkušenosti a dopady v oblasti spolupráce, v níž jsou aktivní a popsali její řešení a postup v době koronavirové krize. Pro zjištění dopadů na kulturní oblast spolupráce pak byly informace získávány rovněž z účasti na uskutečněné konferenci „Koronavirus a knihovny“ v Hrádku nad Nisou.

Nedílnou součástí analýzy bylo dotazníkové šetření, jež bylo z důvodu získání pohledu široké veřejnosti na uzavření hranic zpřístupněno online na internetu a poskytlo tak informace „z první ruky“ od obyvatel žijících v pohraničí na území ERN.

Dotazníkové šetření bylo provedeno i v rámci zmíněných pendlerů. Pro výzkum byl tak pro dojíždějící pracovníky zhotoven dotazník zjišťující dopady pandemie a souvisejících vládních opatření na jejich situaci a případné řešení následných komplikací v zaměstnání či na hranicích.

3 Definice základních pojmů pro přeshraniční spolupráci

Kapitola základních pojmů představuje hlavní teoretický kontext pro přeshraniční spolupráci, jež je nutný k jejímu pochopení. Jelikož se přeshraniční spolupráce odehrává na místech podél hranice, je nutné si ji vymežit a vysvětlit pojmy a procesy, které se k ní pojí.

3.1 Hranice

Hranice, jakožto klíčový pojem bakalářské práce, je definována mnoha způsoby. Nejednotná definice hranice je dána především jejím využitím v širokém kontextu různých vědních oborů. Obecně se hranice definuje jako místo či prostor, jež rozděluje nebo vymezuje, případně ohraničuje určitý subjekt nebo objekt (Branda, 2015). Z geografického hlediska se jedná o vymezení teritoria, na němž jsou vykonávána vlastnická práva.

V geografii se zjednodušeně hranice chápe jako linie na zemském povrchu, jež něco odděluje či vymezuje a prioritou geografů by mělo být především chápání jejich prostorových souvislostí.

V sociální (humánní) geografii se často při stanovování hranic vychází z územní identity obyvatel, společenské aktivity a souhrnu určitých znaků charakterizujících kulturu v území, na němž lidé žijí. Typickým prvkem takové identity jsou zejména jazyk, náboženství, tradice, řemesla, architektura apod (Havlíček, 2014).

Ve fyzicko-geografických oborech se hranice vyznačují převážně výskytem určitých druhů nebo objektů (rozšíření rostlinného či živočišného druhu na konkrétním území), případně jejich charakterem (klimatické oblasti, biotopy) (Bláha, Soukup, 2020).

Obecně jsou hranice v geografii důsledkem regionalizace, kdy jsou stanoveny na základě různých geografických metod a mohou být určeny přirozeně myšlenou linií (spádovost regionu, fyzicko-geografická území) nebo fixně na základě právního aktu (mírové smlouvy, mezinárodní dohody) (Branda, 2015).

3.1.1 Typologie hranic

Dělení hranic z politicko-geografického pohledu (MUNI, 2022):

- **přírodní hranice** (fyzicko-geografické) jsou tvořeny přírodními prvky v krajině (vodní toky, hřeben hor, strž, rozvodnice, sníženiny)

- **umělé hranice** (antropogenní), jež nerespektují žádné přírodní prvky a jsou vytvořeny člověkem a orientují se dle jazykových, náboženských či kulturních aspektů

Dělení hranic dle rozsahu (Branda, 2015):

- **liniové hranice** jsou tvořeny dělicí čarou na zemském povrchu
- **zonální hranice**, jež nemají stanovenou pevně danou linii rozdělující určité oblasti (hranice náboženské, etnické, jazykové)

Dělení hranic dle ekonomické vyspělosti regionu (Branda, 2015):

- **symetrické hranice** oddělující dva obdobně vyspělé regiony
- **asymetrické hranice** rozdělující regiony s odlišně vyspělou ekonomikou, kde je mj. účelem přeshraniční spolupráce vyrovnat danou nerovnováhu ekonomické vyspělosti příslušných regionů

Důležitým aspektem, jenž ovlivňuje kulturní, sociální a ekonomický rozvoj příhraničních regionů je propustnost hranic (Dokoupil, Havlíček, Jeřábek, 2004). Na základě propustnosti se hranice dělí na:

- **hranice uzavřené** jsou nepropustné hranice centralizovaného systému, které se vyznačují výraznými rozdíly mezi centrem a periferií. V takových případech dochází ke koncentraci veškerého obyvatelstva, zásob a moci do center a k odlehlosti a nepropustnosti hranic
- **hranice otevřené** jsou oblasti s vyšší propustností, jež je však jednostranně orientovaná
- **hranice částečně otevřené** jsou částečně propustné. Mezi regiony probíhá výměna osob a zboží, ale přesto zůstává zachována identita, určitá míra izolace a nezávislost sousedních regionů

3.1.2 Státní hranice

Státní hranice je definována jako „konvenční (smluvně) určená linie na mapách a v terénu sloužící k oddělení území jednoho suverénního státu od území jiného suverénního státu nebo od jiné oblasti nepodléhající suverénní moci žádného státu (volné moře)“ (Šindler 1996 in Dokoupil, Havlíček, 2004). Státní hranice není pouze linií v terénu, ale jedná se o plochu ohraničující „prostor suverenity“ daného státu. Je tak chápán suchozemský prostor, vzdušný prostor nad zemí (nesoucí význam pro letectví) a v neposlední řadě území pod povrchem země. Hranice mezi dvěma státy jsou místa, kde dochází ke střetu specifických právních řádů jednotlivých států, které mohou být vzájemně konfliktní. Právě taková konfliktnost se nejvíce projevuje v prostoru hranic.

V anglickém jazyce se používá pro státní hranice dvou odlišných pojmů – frontier a boundary. Pojem boundary je myšlen jako území či oblast, kde se určitá vlastnost postupně vytrácí či končí a danou entitu odděluje. V případě frontier se ale jedná o „politickou či kulturní zónu o různé šířce“ (Custred in Böhm, 2020), při níž se jednotlivé entity setkávají, umožňují výměnu a jsou v kontaktu. Historický vývoj zapříčinil, že se boundaries mezi státy postupně přeměňovaly na frontiers, jež jsou základem pro vznik a rozvoj přeshraniční spolupráce (MUNI, 2022)

3.2 Pohraničí, příhraničí a hraniční region

Při vymezení rozdílů mezi synonymními pojmy pohraničí a příhraničí vzniká mezi autory nejednotně uznávaný názor. Někteří autoři považují příhraničí jako oblast rozkládající se pouze na jedné straně hranice, oproti tomu v jiných literárních dílech se za pojem příhraničí považuje oblast přiléhající k oběma stranám hranice (Dokoupil, 2000). Obecně lze říci, že se jedná o souvislý pás při hranici, jež je často složen z několika hraničních regionů.

Hraničním regionem (příp. příhraničním regionem, pohraničním regionem) se rozumí oblast, jež se rozkládá v bezprostřední blízkosti hranice a na níž hranice působí (Branda, 2015). Dle geografa Petera Haggeta (in Dokoupil, 2000) je pro hraniční region charakteristický fakt, že každá hranice kolem sebe vytváří určitou zónu tlaku, která se vzdáleností od hranice zeslabuje. Příhraniční oblast se oproti ostatním regionům odlišuje právě vlivem hranice a probíhají v ní tzv. hraniční efekty.

Hraniční efekt lze jednoduše popsat jako vliv hranice na pohraniční region, jehož působení je ovlivňuje potenciální rozvoj oblasti. Intenzita vlivu hraničního efektu závisí na míře propustnosti hranice a zejména pak na charakteru a vlastnostech sousedních regionů (Branda, 2015).

Dokoupil (str. 13, 2000) rozděluje takové efekty do 4 kategorií:

- **efekt areálový vs. kontinuální** – areálový efekt chápe hranici jako linii, jež od sebe rozděluje různé funkční prostory (sociálně-politické systémy, rozdílné hospodaření a osídlení apod.). Na druhé straně kontinuální efekt (typický pro fyzicko-geografické jevy) nepovažuje hranici za linii, ale zachovává kontinuitu těchto objektů.
- **efekt periferie a přeskoku** – efekty periferie jsou typické pro příhraniční regiony, jež se kvůli jednostrannému uzavření, velké vzdálenosti od centrálních míst a s nedostatečně vyvinutou infrastrukturou stávají postiženými oblastmi. Problémem hranic nadále může být stav, kdy překračují toky osob a zboží a mají svůj vznik i cíl v regionálních či metropolitních oblastech. Regiony ležící v pohraničí jsou tak „přeskočeny“ a trpí dopravní zátěží a nemají užitek z takových hospodářských aktivit
- **efekt potenciálně diferenční a difúzní** – první efekt značí rozdílnost sousedních regionů iniciuje hranice k překračování interakcí, kontaktů, osobní dopravy a dopravy zboží a stává se příležitostí po obou stranách hranice. V pohraničních oblastech dochází ale i k difúznímu efektu, což jsou procesy vedoucí k vzájemnému prolínání kultur a tím i napomáhají rozvoji, jež je ovlivňován sousedním regionem
- **efekt politicko-historický** – takový efekt naznačuje problémy se stabilitou hranic a se změnami pohraničního regionu v důsledku posunu hranic (mocenské snahy při řešení národnostních otázek)

3.3 Přeshraniční region

Přeshraniční region lze jednoduše chápat jako region, jež se skládá z regionů na protilehlých stranách hranice (Branda, 2015). Rada Evropy (in Perkmann, 2003) definuje přeshraniční region jako „*potenciální region, jež je inherentní v geografii, v ekologii, historii, v etnických skupinách, ekonomických možnostech apod., ale je narušen suverenitou vlád vládnoucích na každé straně hranice.*“ Přeshraniční regiony se vyznačují homogenními rysy a funkčními vzájemnými závislostmi, protože tyto vlastnosti určují potřebu přeshraniční spolupráce, jež by v případě absence některé ze zmíněných vlastností nebyla potřeba.

Přeshraniční regiony jsou často definovány na základě usnesení ze strany Evropské unie. K úplnému utvoření je ale nutné, aby byly akceptované i ze strany místního obyvatelstva. V případě, že se místní občané ztotožní s takovým regionem, dochází k intenzivnějšímu budování všestranných kontaktů na lokální úrovni, k pochopení obyvatel na druhé straně hranice prostřednictvím poznání a přebíráním zkušeností druhé strany, což vede k utváření přeshraniční občanské společnosti a přeshraniční územní identity. Stěžejní role patří především aktivním osobám s přeshraničním myšlením disponujícím lidským a sociálním kapitálem (vzdělání, jazyk, vytváření sítí, důvěry, schopnost spolupráce). Nejvyšší vliv na utváření přeshraničních sítí a vazeb mají institucionální aktéři, kterými jsou např. starostové či zástupci příslušného přeshraničního regionu (Havlíček, 2014).

Přeshraničnost je důležitým aspektem pro spolupráci regionů. Přeshraniční pohled je základem a výchozím bodem pro rozvoj přeshraniční spolupráce a celého přeshraničního regionu. V současné době existuje nepatrné množství regionů, jež by byly svými obyvateli vnímány jako přeshraniční a většina populace se do přeshraničních aktivit zapojuje pouze okrajově (Branda, 2015). Rozšíření pohledu místních obyvatel za hranice a jejich obzorů je jedním ze stěžejních cílů, jakého chtějí přeshraniční regiony dosáhnout.

4 Přeshraniční spolupráce

Na hranice lze nahlížet ze dvou úhlů pohledu. Tím prvním je chápání hranice jako separátního nástroje, jež od sebe odděluje dva celky. Opačným úhlem pohledu je pak vnímání hranice jako místo integrace, kontaktu a setkávání. Cílem přeshraniční spolupráce je překonávat bariéry, které jsou s výskytem hranic spjaty a přeměna regionu, jež je rozdělen hranicí na region kontaktní, kde má hranice naopak spojovací a integrační charakter (Branda, 2015).

Oblasti ležící v blízkosti hranic jsou zároveň často periferiemi. V periferních hraničních regionech je oproti centrálním oblastem nedostatečně vyvinutá infrastruktura, malá nabídka pracovních míst a s tím spojená vysoká nezaměstnanost, nízká vzdělanost a obecně nízká kvalita života. Příhraniční regiony se potýkají s nedostatečnou atraktivitou území a odlivem mladých a vzdělaných osob. Přeshraniční spolupráce se snaží tyto faktory vzniklé vlivem hranice eliminovat a zmíněné aspekty, jež jsou vlivem hranice brány jako nedostatky, formou spolupráce aktérů na obou stranách hranice přeměnit na příležitosti region rozvíjet a hranice tak překonat. Úkolem přeshraniční spolupráce je tak snaha o využití podmínek příhraničního regionu v jejich vlastní prospěch, jenž povede k odstranění či alespoň částečnému zmírnění periferních rozdílů. Uplatněním společné strategie lze dané nedostatky řešit a dosáhnout tak hospodářské a sociální integrace (Pavlová, 2010). V ideálním případě pak přeshraniční spolupráce vede ke vzniku přeshraničního regionu jakožto sui generi územních jednotek (Böhm, 2013).

Samotná definice přeshraniční spolupráce tvrdí, že se jedná o „*interakci mezi sousedními regiony pro účely zachování, správy a rozvoje společně sdíleného životního prostoru, bez zapojení ze strany centrálních vlád*“ (Schmitt-Eggner in Böhm, 2013). Evropská rámcová úmluva o přeshraniční spolupráci mezi územními orgány (Madridská úmluva z roku 1980) zahájená Radou Evropy definuje přeshraniční spolupráci v přísných právních termínech jako „*jakákoli koordinovaná akce určená k posílení a podpoře sousedských vztahů mezi územními společenstvími nebo orgány v jurisdikci dvou nebo více smluvních stran a uzavření jakékoli dohody a ujednání nezbytných pro tento účel*“ (CoE in Berzi, Camonita, Durá, 2018). Perkmann (s. 156, 2003) definici přeshraniční spolupráce doplňuje o další čtyři kritéria, jež jsou pro ni charakteristické:

- 1) hlavní protagonisté přeshraniční spolupráce jsou veřejnými autoritami a jednají na základě veřejného zájmu,
- 2) přeshraniční spolupráce odkazuje na spolupráci mezi subnárodními autoritami (orgány nižší než na celostátní úrovni), jež obvykle nejsou subjekty mezinárodního práva, a proto nesmí uzavírat smlouvy s cizími autoritami. V důsledku toho přeshraniční spolupráce zahrnuje tzv. nízkou politiku. Proto je často založena na neformálním či kvazi-právním ujednání,
- 3) přeshraniční spolupráce se zejména soustředí na řešení praktických problémů v široké škále oborů, jež souvisí s každodenními situacemi v regionu,
- 4) přeshraniční spolupráce zahrnuje po určité době určitou stabilizaci přeshraničních kontaktů (budování institucí)

Úspěšný rozvoj přeshraniční spolupráce závisí na obecných podmínkách, jak na vnějších (životaschopnost, decentralizované zapojení podpůrných nástrojů, legislativní podpora ze strany legislativních orgánů), tak i na vnitřních (dostatečný personální potenciál, historická a kulturní blízkost, přijatelné rozdíly atd.). Dlouhá a efektivní přeshraniční spolupráce vyžaduje institucionalizaci, postupně se rozvíjející organizaci a hlavně sekretariát jako místo „krystalizace“ spolupráce a jako „motor vývoje“. Mezi atributy k takové činnosti patří přidělení kompetencí (úkolů), personální kontinuita či vytváření adekvátní sítě spolupracovníků (prostřednictvím pracovních skupin). Důležitou premisou určující úspěch přeshraniční spolupráce jsou především příslušné organizace (normativní a reálné) (Dokoupil, Havlíček, Jeřábek, 2004).

4.1 Vývoj přeshraniční spolupráce

Bariérový vliv současných evropských hranic má své historické příčiny a vznikal v důsledku utváření národních států během 19. a 20. století. Takové státy měly svůj národní politický program soustředěný na efektivní ochranu svých vnějších hranic, jež zaujímaly izolační funkci umocněnou vznikem železné opony. Z důvodu obav z vojenských agresí se obyvatelstvo i veškerá ekonomická činnost stěhovaly do vnitrozemí, což posilovalo perifernost příhraničních oblastí. Jelikož jsou hranice často tvořeny přirozenými bariérami (řeky, hory, jezera), byly rozdíly mezi centry a pohraničím více zvýrazněny (Euroschola, 2010). Evropská území rozdělená hranicemi tak jejím vlivem musela překonávat spousta

bariér způsobených odlišnými administrativními, politickými a legislativními strukturami na dvou či více stranách hranice (Böhm, 2013).

Počátek přeshraniční spolupráce, jak ji známe dnes, se datuje do období po 2. světové válce. Počátkem 50. let 20. století byl v Evropě zahájen sjednocovací proces, který v oblasti přeshraniční spolupráce způsobil velký zlom. V jeho konečném důsledku se prokázalo, že izolační charakter hranice může být překážkou jejího dalšího rozvoje. Pozornost se tedy upřela na přeshraniční spolupráci, jež má být základním stavebním kamenem pro integraci v Evropě. Regionální politika Evropské unie si proto jako jeden ze svých cílů vytyčuje překonání těchto bariér a překážek, vybudování dobrých sousedských vztahů a zajištění stejné kvality života obyvatel na obou stranách hranice, jež je srovnatelná s kvalitou občanů žijících ve vnitrozemských oblastech (Pavlová, 2010).

Bezprostředně po uzavření Římských smluv o konstituci Evropských ekonomických společenství vznikl na německo-nizozemské hranici poblíž měst Gronach a Enschede v roce 1958 první přeshraniční region jako institucionální vyspělá forma přeshraniční spolupráce. Jeho zakladateli byly samosprávy z obou stran hranice a pojmenovaly nově vzniklý region Euregio. Od pojmu je odvozen český název pro současné euroregiony a vžil se jakožto označení regionální formy spolupráce přes hranice evropských zemí (zpočátku pouze na německo-nizozemských a nizozemsko-francouzských hranicích) (Euroschola, 2010).

Této spolupráci však scházely odpovídající zákonné a administrativní kompetence na komunální i regionální úrovni, což mělo za následek vznik sdružení obcí na obou stranách hranice. Od 60. do 80. let tyto subjekty prováděly politiku zlepšení hospodářské a sociálně-kulturní situace lidí žijících v příhraničních oblastech (Böhm, 2013).

Značné impulsy do rozvoje přeshraniční spolupráce v Evropě přinesla 80. léta. Kromě zavedení evropského jednotného trhu, sehrála klíčovou roli demokratická změna ve státech střední a východní Evropy (SVE), jež byla podnětem pro navázání přeshraničních partnerství (Pavlová, 2010). Největší rozvoj však zaznamenala přeshraniční spolupráce až v 90. letech minulého století. Jedním z hlavních faktorů bylo omezování izolačního vlivu hranic v SVE a orientace ke komunálnímu a regionálnímu druhu politiky. Dalším aspektem byla prohlubující se integrace uvnitř EU, kde byla přeshraniční spolupráce klíčová v rámci zmíněné regionální politiky Evropské unie a tím se snižující diferenciace mezi regiony

v Evropě. Přeshraniční spolupráce byla nadále stěžejním nástrojem při přípravách nových členských států, jež chtěly vstoupit do EU, a napomáhala k jejich integraci a v neposlední řadě byla významná při rozvoji vztahů sousedních zemí bez statusu kandidátských zemí (Branda, 2015).

Od roku 1990 se přeshraniční spolupráci dostává stále větší pozornosti, kdy Evropské Společenství zavedlo specifickou podporu s názvem Interreg. Ta proběhla v celkem třech etapách a v roce 2007 byla nahrazena nově stanoveným cílem regionální politiky – Evropská územní spolupráce.

4.1.1 Vývoj přeshraniční spolupráce v ČR

V České republice se přeshraniční spolupráce začala rozvíjet až po politických změnách po roce 1989. V důsledku silného izolačního charakteru hranice, byla prioritou pro obyvatele příhraničních obcí především komunikace v jakékoli formě se svými sousedy za hranicemi, kde svou roli hrála zvědavost a touha po poznání lidí na druhé straně. Postupem času bylo motivem pro uskutečnění přeshraniční spolupráce v ČR řešení společných problémů, jež doposud nebyly možné. Nejvýznamnější byly problémy v oblasti životního prostředí (Branda, 2015).

Později se přeshraniční spolupráce soustředila na zvyšování propustnosti hranic a odbourávání jejího bariérového vlivu. Aktéři spolupráce usilovali zejména o otevírání hraničních přechodů pro automobily i turisty a s tím související budování odpovídající dopravní infrastruktury (Branda, 2015).

Z důvodu chybějících regionálních struktur na vyšší než okresní úrovni (dnešní kraje) byla spolupráce doménou nově vznikajících euroregionů, a to především na česko-rakouské a česko-německé hranici (Böhm, 2013). Nejstarším euroregionem, jenž vznikl na území České republiky, je Euroregion Neisse-Nisa-Nysa zřízený roku 1991 na česko-sasko-polské hranici. Pro rozvoj dalších euroregionů (v ČR, ale i na vnějších hranicích EU) byl stěžejní program Phare CBC, jenž poskytoval finanční podporu pro spolupráci mezi regiony. Nejaktivněji si počínaly zejména německé příhraniční oblasti, jež díky programu navázaly spolupráci s regiony na straně Polska či České republiky (Pavlová, 2010).

4.2 Aktéři přeshraniční spolupráce

Do přeshraniční spolupráce se zapojují zejména aktéři regionálních a místních orgánů (subnárodních subjektů), jež tvoří základní a hlavní hybnou sílu rozvoje spolupráce (Branda, 2015). Se stále se zvětšujícím rozsahem spolupráce se ale postupem času začalo rozvíjet i spektrum aktérů, kteří chtěli zasáhnout do rozvoje příslušného příhraničního regionu. Do přeshraniční spolupráce se dnes zapojují nejrůznější úrovně veřejné správy (lokální, centrální či nadnárodní) a mohou do ní vstupovat rovněž subjekty mimo veřejný sektor. Formy jejich spolupráce pak mohou tvořit efektivní příhraniční víceúrovňové správy či méně formalizované podoby spolupráce (Böhm, 2013).

Jedním z klíčových aktérů přeshraniční spolupráce jsou zejména samosprávy v příhraničních oblastech. Jejich hlavním cílem je potlačit omezující vliv státní hranice na místní obyvatele a zamezit jednostranné orientaci obcí směrem k vnitrozemí (Böhm, 2013). Některé své kompetence a finance ze svých rozpočtů pak převádí na přeshraniční struktury – euroregiony. Euroregiony jsou jedním z nejviditelnějších a nejčastějších aktérů přeshraniční spolupráce (Böhm, 2020), které mohou přispívat k (horizontální) evropeizaci veřejné sféry (Zich 2007 in Fleissner, Fráně, Kný et al., 2020) a snaží se rozvíjet přeshraniční region pomocí přeshraničních aktivit. Při spolupráci, jež je organizována obcemi, můžeme pak hovořit o naplnění principu subsidiarity, kde jsou problémy řešeny pouze z lokální úrovně a jednájí ve prospěch místních občanů (Böhm, 2013).

Mezi další aktéry přeshraniční spolupráce pak můžeme řadit i národní státy a mezinárodní organizace (EU, Rada Evropy či OSN), jejichž iniciativa spočívá především „ve vytváření normativních podmínek včetně finančních nástrojů, které přeshraniční spolupráci finančně podporují“ (Böhm, 2013). Do spolupráce se ovšem zapojují i významní aktéři, jako jsou univerzity podporující oblast vzdělávání a poskytování benefitů studentům pomocí společných projektů či komerční sektor, jež uskutečňuje v rámci spolupráce kooperační nebo konkurenční procesy firmám v regionu.

Neopomenutelnými aktéry přeshraniční spolupráce jsou pak občané žijící v příhraničních oblastech, jež jsou k překračování hranic motivováni jak z rodinných, ekonomických či pracovních důvodů. Takoví lidé nejsou ale přímými nositeli přeshraniční spolupráce. Dle poznatků zjištěných na základě sociologického výzkumu AV ČR (Zich in Böhm, 2013) jsou nositeli občané se znalostí cizího jazyka (sousední země či anglického),

„jež chápou přeshraniční kontakty nejen jako ekonomicky výhodné, ale také jako prostředek překonání historicky vzniklé izolace, a aktivně se zapojují do tvorby struktur governance přeshraniční spolupráce,“ (Böhm, 2013).

4.3 Evropská územní spolupráce: INTERREG

Evropská územní spolupráce (EÚS) je cílem politiky soudržnosti řešící přeshraniční problémy a společné rozvíjení potenciálu území v rámci podpory evropských strukturálních a investičních fondů. Jednoduše řečeno, Interreg je jedním z klíčových nástrojů Evropské unie podporující přeshraniční spolupráci prostřednictvím financování projektů (Interreg, 2022). EÚS je financována z Evropského fondu pro regionální rozvoj (ERDF) a je rozdělena do čtyř programů (Kolodziejski, 2022):

- a) přeshraniční spolupráce (Interreg A),
- b) nadnárodní spolupráce (Interreg B),
- c) meziregionální spolupráce (Interreg C),
- d) spolupráce s nejbližšími regiony (Interreg D).

Dle Evropské komise (CoE, 2020) představuje Interreg stěžejní program EU *„pro přeshraniční spolupráci na regionální a národní úrovni ve prospěch všech občanů EU. Interreg byl spuštěn roku 1990 a dokázal, že hranice nejsou překážky a sblížil Evropany tím, že pomáhá řešit společné výzvy a vytvářet nové příležitosti pro přeshraniční spolupráci.“* Interreg je iniciativou, jež slouží k začlenění přeshraniční spolupráce do regionální politiky EU a umožňuje přímé zapojení regionálních a místních aktérů přeshraniční spolupráce do jejich regionálního rozvoje (Böhm, 2020). V programovém období 2014 – 2020 činil rozpočet pro Evropskou územní spolupráci 9,4 mld. EUR, z čehož bylo 74 % přiřazeno přeshraniční spolupráci. Na období 2021 – 2027 je rozpočet pro EÚS 8 mld. EUR, kde je pro přeshraniční spolupráci vyčleněné 72,2 % do programů spolupráce odpovědných za řízení financování projektů (Kolodziejski, 2022).

Práce s programy Interreg mnohdy napomohla k vytvoření euroregionů, pro které je přeshraniční spolupráce stěžejní oblastí jejich činnosti. Zejména podpora takzvaných people-to-people projektů usilujících o setkávání lidí na obou stranách hranice a jejich

realizace přispívá k pocitu přeshraniční sounáležitosti a odstraňuje bariéry mezi lidmi, které byly v důsledku jejího rozdělovacího charakteru utvořeny (Böhm, 2020).

5 Euroregiony

Euroregiony, jako existující stálé struktury spolupráce, tvoří základní nástroj pro rozvoj pokročilejší a stabilnější přeshraniční spolupráce a jsou jedni z aktérů, jež do velké míry ovlivňují její reálnou podobu. Zároveň se naopak utvoření euroregionu může stát impulsem pro rozvoj a úspěšné fungování přeshraniční spolupráce a tím lze euroregiony považovat jak za produkty, ale i samotné generátory přeshraniční spolupráce (Halas, Slavík in Dokoupil, Havlíček, Jeřábek, 2004).

Navzdory mnohým akademickým a institucionálním pokusům doposud neexistuje jednotně uznávaná a přijímaná definice euroregionu. Euroregion lze jednoduše identifikovat jako „*přeshraniční struktury, jejichž cílem je podpora a rozvoj přeshraniční spolupráce v geograficky vymezeném přeshraničním území*“ (Branda, 2009). Euroregion lze chápat ze dvou úhlů pohledu – geografický a institucionální. V případě, že hovoříme o geografickém euroregionu, mluvíme o území, v němž se uskutečňuje spolupráce. Institucionální pojetí euroregionu chápe strukturu jako organizaci, jejímž účelem je rozvoj přeshraniční spolupráce (Branda, 2009).

Napříč Evropou existuje v současné době 214 euroregionů, které se liší svou velikostí i šíří a hloubkou aktivit. Společným znakem všech euroregionálních iniciativ je pokus znovu zapsat příhraniční oblasti, jež byly považovány za okrajové a periferní, na oblasti centrální a dynamické v samém srdci Evropy (Kramsch, Hooper in Berzi, Camonita, Durá et al., 2018).

Právní postavení euroregionů se liší. Může zahrnovat zájmové společenství bez právní subjektivity, evropské hospodářské zájmové sdružení, neziskové sdružení, pracovní společenství bez právní subjektivity nebo veřejný orgán. Euroregiony nemají politické pravomoci a jejich činnost je omezena na kompetence místních a regionálních orgánů, které je tvoří (European Parliament, 2005). Netvoří je určitá nadnárodní administrativa, ale především vůle spolupracovat a své postavení, jehož dosáhly v současné době je zásluhou výsledků jejich práce spíše než politickým postavením (Berzi M., Camonita F., Durá A. et al., 2018).

5.1 Cíle a činnost euroregionů

Každý euroregion se od druhého odlišuje a různí se svým zaměřením a mírou zapojení do přeshraničních aktivit. Berzi, Camonita, Durá a Nofelini (str. 27, 2018) ve své studii kategorizují euroregiony do tří skupin na základě míry angažovanosti:

- a) některé euroregiony fungují jako fóra pro výměnu zkušeností nebo se přímo zapojují do řízení evropských fondů (případ mnoha pracovních společenství a euroregionů větších rozměrů),
- b) většina euroregionů vyvíjí své vlastní projekty a spolupracuje s dalšími aktéry. Některé přijímají pouze obecné strategie, přičemž jiné preferují výběr z několika konkrétních sektorů,
- c) euroregiony utvořené výlučně z potřeby poskytování určité služby (třinárodní letiště, nemocnice) či vzniku přeshraničního parku

Euroregiony mají stěžejní roli při administraci a správě Fondu malých projektů (FMP), za něž jsou zodpovědné v rámci přeshraniční spolupráce. Projekt FMP je nástrojem pro podporu příhraničních iniciativ a malých projektů lokálního a regionálního významu (Amt der NÖ Landesregierung, 2022).

Euroregiony nadále umožňují poradenství a asistenci při přípravě projektů přeshraniční spolupráce a snaží se neustále vytvářet a rozvíjet partnerství a koordinovat spolupráci. Tyto přeshraniční struktury mají svou vlastní hospodářskou činnost a jednotlivé euroregiony mají zřízené pracovní skupiny, jejichž náplní práce je spolupráce a uskutečňování projektů v rozmanitých oborech (cestovní ruch, školství, věda a výzkum, krizový management, územní rozvoj a plánování, kultura, životní prostředí aj.).

Euroregiony se v mezích geografického rozsahu spolupráce snaží řídit politiku, jejíž prioritou je zlepšení sociálně-kulturní a hospodářské situace lidí žijících v příhraničních oblastech a prosazování společných zájmů (Böhm, 2013).

Mnoho euroregionů však dnes stále čelí značnému počtu právních, ekonomických a administrativních překážek, které je omezují při provádění přeshraničních iniciativ. Euroregiony navíc příliš často podléhají křehkým a neustále se měnícím správním strukturám založeným na politické vůli jejich územních členů, přičemž obvykle jsou

obsluhovány malými technickými týmy. Zároveň jsou nuceny překonat složité právní rámce, aby spolupráce fungovala.

5.2 Euroregiony v ČR

V roce 2022 funguje v České republice celkem 13 euroregionů. Nejstarším z nich je Euroregion **Neisse-Nysa-Nisa**, jež vznikl v roce 1991 na česko-německo-polské hranici. V období let 1991 – 1993 zasáhl zrod euroregionů německo-české pohraničí, kdy v roce 1992 vznikl **Euroregion Labe, Krušnohoří** a o rok později euroregiony **Egrentis a Šumava**. Další etapou byla léta 1996 – 1998, kde se přeshraniční struktury utvářely na česko-polské hranici (euroregiony **Glacensis, Praděd, Těšínské Slezsko, Silesia**) a posledním obdobím byly roky 1999–2002, kdy se utvořily euroregiony na česko-slovenském a česko-rakouském pohraničí (Pomoraví, Beskydy, Bílé Karpaty, Silva Nortica) (Vystrčilová, 2010).

V České republice jsou euroregiony dobrovolnými zájmovými sdruženími obcí, měst, okresů či dalších samosprávných subjektů. Euroregiony bývají založeny na základě kooperační dohody mezi těmito sdruženími, čímž ovšem nezakládají nový právní subjekt. (ERN, 2022).

Z geografického hlediska lze říci, že je česká státní hranice rovnoměrně a plně pokryta a na mnohých místech je pozorovatelné, že v jednotlivých euroregionech jsou členy i kraje (Liberecký kraj – euroregion Nisa, Karlovarský kraj – euroregion Egrentis aj.)

Mezi výše zmíněnými euroregiony se objevují velké rozdíly (velikostní, šíře aktivit) a vyspělejší z nich uvažují o využití evropského nařízení k Evropskému uskupení pro územní spolupráci (ESÚS) k založení příhraničního právního subjektu. Tento stav by euroregionům umožnil pozvednout přeshraniční spolupráci na kvalitativně vyšší úroveň a lze tedy předpokládat jejich další rozvoj (Branda, 2009).

Euroregiony všeobecně podporují rozvoj přeshraniční spolupráce. Z analýzy provedené ERN vyplývá, že euroregiony v ČR nejčastěji rozvíjejí spolupráci jednoznačně v oblasti cestovního ruchu. Velmi důležitou oblastí je podle analyzovaného zaměření pracovních skupin rovněž životní prostředí, doprava a kultura.

6 Euroregion Nisa

„Euroregion Neisse-Nisa-Nysa je organizací působící v prostoru Trojzemí, tj. hraniční oblasti mezi Spolkovou republikou Německo, Českou republikou a Polskou republikou, které vzniklo na základě iniciační konference Dreiländerdeck v Zittau roku 1991.“ (ERN, 2021b). ERN je sdružením českých, německých a polských obcí, měst, okresů a dalších samosprávných subjektů a institucí na daném území bez právní subjektivity. Tu mají pouze komunální sdružení Kommunalgemeinschaft Euroregion Neisse, Regionální sdružení Euroregion Nisa a Stowaryszenie gmin polskich Euroregionu Nysa (Ševčíková, 2011). Každá ze tří zmíněných částí má svá pravidla, rozpočet i strukturu včetně individuálního členstva. Společným orgánem ERN je pak rada euroregionu, prezidium a společný sekretariát. Spolupráce spočívá na zásadách rovnoprávnosti, jež byly vyjádřeny Evropskou rámcovou úmluvou o spolupráci přesahující hranice mezi územními celky a orgány (přijatou Radou Evropy roku 1980) (ERN, 2021b).

6.1 Vznik euroregionu

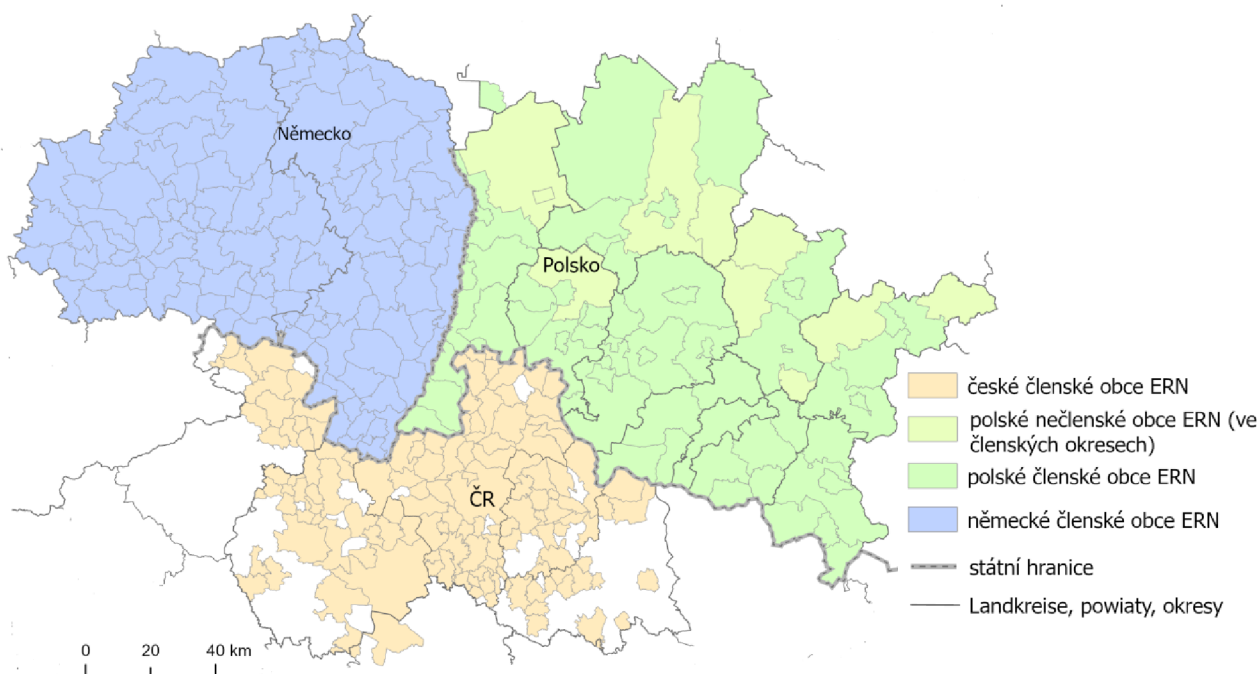
Euroregion Neisse-Nisa-Nysa se stal prvním euroregionem ve střední a východní Evropě, jehož vznik se datuje k roku 1991. Impulsem pro vytvoření euroregionu bylo zejména řešení společných otázek a problémů v oblasti životního prostředí, jelikož se region potýkal s výrazným znečištěním způsobeného hnědouhelnými doly, elektrárnami na polské a německé straně a textilním průmyslem, jež znečišťoval řeku Nisu a Smědu. Druhým impulsem pro rozvoj přeshraniční spolupráce byla zejména touha po vzájemném propojení komunikačních vazeb, jež do té doby znemožňoval vliv státní hranice.

Prvním společným krokem k vytvoření a následnému rozvoji přeshraniční spolupráce mezi třemi zeměmi bylo podepsání Deklarace o spolupráci 15. května 1991. O pár dní později se konala Konference Trojmezí v Žitavě, kde zástupci všech tří zemí schválili Memorandum určující další kroky ke spolupráci a 21. prosince téhož roku proběhlo v německé Zittau konstituující zasedání, jež mělo za výsledek oficiální založení Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa (Steklý, 2003). O tři roky později bylo na zasedání Rady v Jablonci nad Nisou přijato usnesení o Rámcové dohodě o přeshraniční spolupráci a od

stejně doby začíná euroregion využívat finanční podporu z fondů Evropské unie (Phare CBC, Interreg II) (Ševčíková, 2011). Od roku 2004 má euroregion sídlo v Liberci.

6.2 Základní charakteristika

Euroregion Neisse-Nisa-Nysa se rozkládá na česko-německo-polské hranici a má rozlohu 11 921 km². Do české části euroregionu spadají okresy Libereckého kraje – Semily, Jablonec nad Nisou, Liberec a Česká Lípa a oblast Šluknovska ležící v okrese Děčín. Členy ERN jsou i Liberecký kraj a Krajská hospodářská komora Liberec. Ze strany Spolkové republiky Německo spadá do ERN pouze saská část, konkrétně Landkreis Görlitz a Landkreis Bautzen. Německým členem euroregionu je pak i Marketinggesellschaft Oberlausitz-Niederschleisen mbH – poskytovatel nejrůznějších služeb v regionu (Franke, 2022). Na polské straně jsou členy Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa celkem 43 obcí a okresy boleslawiecki, jaworski, jeleniogórski, kamiennogórski, lubaňski, lwówecki, zgorzelecki, zlotoryjski a městský okres Jelenia Góra ležící v dolnoslezském vojvodství. Na území celého euroregionu žije k roku 2020 přes 1,5 milionů obyvatel (Statistik Sachsen, 2020), kteří jsou poměrně rovnoměrně rozloženi mezi všechny tři členské státy (ERN, 2021a).

Obrázek 1 Euroregion Neisse-Nisa-Nysa
Zdroj:vlastní

6.3 Činnosti a cíle euroregionu

Hlavním cílem, jež si euroregion vytyčuje, je eliminace negativních vlivů státní hranice a naopak existenci hranice využít jako příležitost pro výměnu kontaktů. Sdružení na svém území usiluje o vytvoření společného, rozmanitého životního prostoru pro přeshraniční spolupráci. Usiluje o zlepšení výměny jednotlivých informací, přeshraniční komunikace a zpracování a stanovení priorit rozvoje euroregionálního prostoru. Jedním z nejvýznamnějších rozvojových cílů ze všech tří národních členských částí je „*vytvoření Společného integrovaného prázdninového a turistického regionu (TRN) a Společného plánovacího prostoru ERN.*“ (ERN, 2021b). V neposlední řadě se euroregion zasazuje o uzavírání dohod směřujících k závazné přeshraniční spolupráci.

Z hlediska rozmanité škály konkrétních cílů, jichž chce ERN dosáhnout, byly v euroregionu zřízeny pracovní skupiny s označením EUREX. Jedná se o skupiny, jež jsou tvořeny odborníky ze všech tří členských oblastí, kteří řeší problematiku konkrétních oblastí. Akteři jednotlivých pracovních skupin pak spolupracují na společných projektech, jež pomáhají rozvoji určitého zájmu.

Mezi přeshraniční iniciativy, jež nejsou řízeny sekretariátem ERN, pak patří Regionální plán a Spolupráce vysokých škol, jež si řídí spolupráci samostatně.

V neposlední řadě mezi kompetence Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa patří sestavování strategického plánu (zpravidla na 6leté období), v němž si určuje cíle a opatření, jichž by chtěl v následujících letech dosáhnout a překážky, jež si prioritizuje odstranit.

6.4 Prioritní oblasti spolupráce a pracovní skupiny EUREX

Oproti ostatním euroregionům v České republice má Euroregion Neisse-Nisa-Nysa se svými 15 pracovními skupinami jednoznačně nejrozvinutější systém. Jedná se o skupiny Cestovní ruch, Cykloturistika, Kultura, Knihovny, Památky, Lesy, Silniční doprava, Železniční doprava, Krizový management, Veřejné zdraví, Hospodářství, Čistá Nisa, Statistika, Historie a Školství. Jednotlivé skupiny jsou utvořeny na základě prioritních cílů, jež ERN považuje za důležité a dají se rozdělit a zařadit do tzv. prioritních oblastí. Je ovšem nutné podotknout, že se mezi skupinami liší i míra zapojení do přeshraničních aktivit a některé z nich jsou v současné době neaktivní. V důsledku pandemie Covid-19

se skupiny potýkaly z velké části s minimální či až nulovou účastí na rozvoji jednotlivých oblastí v euroregionu.

6.4.1 Rozdělení prioritních oblastí

Hospodářství a cestovní ruch

Euroregion Neisse-Nisa-Nysa má hospodářskou tradičně průmyslovou minulost. S postupným rozvojem regionu ale docházelo k čím dál větší orientaci na cestovní ruch, jež je v současné době jedním z nejvýznamnějších hospodářských faktorů ERN a jsou spolu úzce spjaty. Všechny tři strany euroregionu patří v rámci svých zemí k turisticky nejatraktivnějším regionům a cestovní ruch v oblasti má stále vysoký potenciál k rozvoji (Strategie ERN, 2014). Práce pracovní skupiny spočívá v koordinaci účasti jednotlivých stran na veletrzích a výstavách cestovního ruchu, ve zpracovávání propagačních materiálů, v diskuzi o realizovaných pracovních projektech různých subjektů cestovního ruchu včetně výměny informací o pořádaných akcích v jednotlivých zemích (ERN, 2021b). Aktéři skupiny jsou jednou z neaktivnějších skupin, která se plně angažuje v rozvoji regionu.

Doprava

Zájmový obor dopravy je v euroregionu Neisse-Nisa-Nysa rozdělen na dvě podoblasti, a to na silniční a železniční dopravu. Kvalitní doprava je základním předpokladem pro rozvoj přeshraniční spolupráce (především na hospodářské a sociální úrovni) a tím se euroregion aktivně zapojuje k jejímu rozvoji. Mezi komunikacemi existují ve členských státech velké kvalitativní rozdíly, čímž si region za jeden z hlavních cílů vytyčuje zkvalitnění především polských a českých komunikací a rozvoj dopravní infrastruktury. Pracovní skupina zaměřující se na silniční dopravu se dále zaměřuje na problematiku autobusové dopravy a rozhoduje o otevírání nových hraničních přechodů a změnách režimů na již otevřených přechodech (v důsledku stále existujících administrativních hranic) (Strategie ERN, 2014).

Odborníci přes železniční dopravu spravují koordinaci jízdních řádů osobní železniční dopravy mezi třemi členskými oblastmi ERN (ERN, 2021b).

Ochrana životního prostředí a klimatu

Životní prostředí je jedním ze základních faktorů vysoké kvality života a životní úrovně obyvatel. Euroregion Neise-Nisa-Nysa se zde zaměřuje na zachování chráněných a lesních oblastí a případné zlepšení jejich kvality a zlepšování kvality vody. Standardy pro kvalitu ovzduší, půdy či vody jsou z velké části stanoveny Evropskou unií, což regionu umožňuje jednat na základě stejných přístupů (Strategie ERN, 2014). Pracovní skupina řešící tuto problematiku je ovšem v současné době (2022) neaktivní.

Kultura, vzdělávání a věda

Euroregion Neisse-Nisa-Nysa se v prioritní oblasti snaží o zachování pestré kulturní krajiny a kulturního dědictví. Důležitým aspektem pro rozvoj regionu je dále zvyšování jeho potenciálu pro cestovní ruch či utváření regionální identity. Mezi aktéry kulturní pracovní skupiny spadají především divadla ve všech členských oblastech, jež pořádají společné kulturní akce a projekty s cílem poznání místních kulturních zvyků a tradic a pořádání akcí pro veřejnost (ERN, 2021b).

Se skupinou Kultura je úzce spjata spolupráce knihoven. Aktéři, jež se na takové spolupráci podílí, pořádají aktivně dvoudenní konference pro polské, německé i české knihovníky a každoroční literární vycházky pro knihovníky po stopách známých osobností (Strategie ERN, 2014).

Dle euroregionu je pro pochopení „svého souseda“ podstatná znalost místního regionu, jeho historie a zvýšení povědomí o sousedních zemích. Proto se ERN soustřeďuje na iniciaci vzdělávacích aktivit (včetně interkulturního a jazykového vzdělávání) a mj. podporuje vzdělávací instituce v oblasti.

Řízení rizik

Pracovní skupina pro krizové řízení a záchranné služby či skupina zaměřená na veřejném zdraví je stěžejní pro kvalitu života obyvatel. Region se nachází v hornaté oblasti, což s sebou přináší povodňová či požární rizika a rizika kontaminací. Spolupráce se zahraničními aktéry v oblasti krizového řízení má tak vliv na samotný život obyvatel, ale i životní prostředí. Oblast záchranných služeb či veřejného zdraví jsou důležité zejména pro včasné zásahy při nebezpečných situacích a situacích ohrožení (Strategie ERN, 2014).

Potřeba příslušných pracovních skupin se projevila zejména v době koronavirové krize, kdy se samotní obyvatelé ze dne na den potýkali s problémy pandemie COVID-19 a bylo třeba včas racionálně zasáhnout.

7 Pandemie Covid-19 a vliv na přeshraniční spolupráci

Dle Světové zdravotnické organizace (WHO, 2020) je COVID-19 označení pro vysoce infekční respirační onemocnění, jež je způsobeno koronavirem Sars-CoV-2. Koronaviry jsou skupinou virů, jež infikují lidi i zvířata. Lidské koronaviry mohou způsobovat jak mírná onemocnění podobná běžnému nachlazení, tak daleko závažnější nemoci, což je přímým příkladem COVID-19. Mezi příznaky a symptomy onemocnění patří zejména horečka, kašel a dušnost, v těžkých případech může infekce způsobit zápal plic, těžký akutní respirační syndrom či smrt. Virus se šíří z člověka na člověka kapénkami, jež se uvolňují při kýchání, kašláním a mluvení. Může se také šířit dotykem povrchu s virem a následným dotykem nosu, úst či očí (National Cancer Institut, 2022). Nový koronavirus, jenž do té doby nebyl u lidí identifikován, byl objeven v prosinci roku 2019 v čínské provincii Wu-chan. Právě neznalost a nezkušenost s dosud neznámým virem byly příčinou obav lékařů, epidemiologů, ale i vlád jednotlivých zemí, jež se snažily vymyslet co nejefektivnější opatření, aby za účelem ochrany svého obyvatelstva rychle se šířící nákaze zabránily v jejím přenosu. Globální šíření koronaviru Sars-CoV-2 a počet mrtvých osob nakažených COVID-19 vedly Světovou zdravotnickou organizaci k vyhlášení pandemie, jež se datuje na 11. březen 2020.

7.1 Vývoj pandemie ve světě

V prosinci roku 2019 bylo v čínské provincii Chu-pej, ve městě Wu-chan hlášeno propuknutí zápalu plic neznámého původu. Případy pneumonie byly epidemiologicky spojeny s velkoobchodním trhem Chua-nan, kde se prodávají mořské plody, ryby a hospodářská i divoká zvířata (Bernardini, Ciccozzi, Ciotti et al., 2020). Přesný původ viru není doposud (rok 2022) znám. Tým WHO spolu s čínskými vědci ve společné zprávě uvedli, že Sars-CoV-2 je patrně přírodního původu a jeho hostitelem mohli být netopýři. Existují ovšem spekulace, že virus propuknul mezi lidmi zcela z jiných zdrojů.

V průběhu ledna 2020 se nákaza postupně šířila do jiných částí Číny i světa a na základě nakažených osob, jež byly v kontaktu s infikovanými pacienty, bylo potvrzeno, že se virus přenáší z člověka na člověka. Ve Wu-chanu přestala fungovat hromadná doprava a cestování do města bylo výrazně omezeno, včetně letecké dopravy. Postupně začala stejná opatření přijímat i další čínská města. Na konci ledna tak v důsledku nekontrolovaného šíření nákazy a zvyšujícího se počtu úmrtí Wu-chan spolu s dalšími 12 městy upadl do karantény. V reakci na šíření viru vyhlásila WHO 30. ledna 2020 epidemii za globální stav zdravotní nouze.

K prvnímu uzavření svých hranic, k němuž v důsledku šíření viru došlo, se uchýlilo Rusko, jenž zakázalo pracovní, studijní i osobní cesty do Číny, včetně turismu (iDNES.cz, 2020e).

V Evropě byly první hlášené případy nakažení koronavirem Sars-CoV-2 ve Francii a následně v Německu. Jednalo se o lidi, jež navštívili Čínu nebo byli s takovou osobou v kontaktu. Ohniskem nákazy v Evropě ovšem byla severní Itálie, konkrétně region Lombardie a Benátsko, kde virus propukl v průběhu února 2020. Zde se nákaza během krátkého časového úseku rychle šířila až mezi stovky osob a přibývalo i počtu úmrtí. Města v regionech upadla do karantény a vstup do nich byl přísně zakázán. Rušily se veškeré kulturní a sportovní akce a byly zde uzavřeny školy. V Itálii nákaza došla až k extrémním podmínkám, kdy byly místní nemocnice zahlceny infikovanými pacienty a nestíhaly přijímat nové. V médiích se vyskytovaly záběry, kdy lidé umírali v důsledku nakažení na ulici. V Evropě byla situace tak dramatická, že dva dny po vyhlášení pandemie Světovou zdravotnickou organizací, vyhlásila WHO kontinent za hlavní epicentrum nákazy (Deník.cz, 2020).

7.2 Vývoj pandemie v ČR

V České republice se první zprávy ohledně infikovaných osob objevily 1. března 2020. Prvními nakaženými byli celkem tři lidé – dva muži a žena, jež v posledních dnech navštívili severní Itálii. V důsledku přibývajících případů nakažených lidí vyhlásila vláda povinnou 14denní karanténu pro občany, kteří se vrátí z postižených regionů severní Itálie. Karanténa se tak týkala celkem 16 tisíc osob, jež do Itálie cestovali především za účelem lyžování (MZ ČR, 2020). Omezení šíření viru nepomohl ani fakt, že od poloviny února do

poloviny března probíhaly v ČR jarní prázdniny, kdy bylo cestování rodin ještě více umocněno. O týden později počet osob s koronavirem stoupl o desetinásobek a česká vláda tak byla nucena přistoupit k opatřením pomáhajících zamezit šíření viru a chránících obyvatele před nákazou.

7.3 Vládní opatření v souvislosti s pandemií

V reakci na přibývajících počty nakažených osob na území ČR musela vláda přistoupit k opatřením a restrikcím, jež zamezí kontakt mezi lidmi a nákazu tak zpomalí. Kromě preventivních opatření typu povinné ochrany úst a nosu a dodržování rozestupů mezi lidmi, byli čeští občané nuceni dodržovat i další platná nařízení. V rámci prvního týdne, kdy se nákaza šířila mezi desítkami českých obyvatel, Bezpečnostní rada státu vyhlásila zákaz návštěv v nemocničních zařízeních a v domovech pro seniory. Rozhodnutí učinila na základě ochrany nejrizikovějších skupin obyvatel, do kterých spadají senioři a lidé trpící jakýmkoli onemocněním (iDNES.cz, 2020d). S první vlnou restrikcí se zavedly rovněž namátkové kontroly na hranicích, kdy policie s celní správou a hasiči namátkově měřila teplotu lidem přijíždějících ze zahraničí.

Další vlnou opatření byl zákaz shromažďování osob nad určitý počet účastníků, jejichž limit se ze dne na den měnil. Jednalo se tak o omezení, až následné zrušení kulturních, sportovních či náboženských akcí, včetně veletrhů, slavností a poutí. Spolu s omezením kulturních a společenských akcí vláda přistoupila i k plošnému uzavření základních, středních, vyšších odborných a vysokých škol, kde byla zrušena prezenční výuka. Za účelem zabránění šíření viru byla postupně vládou ČR přijata opatření, která např. nařídila uzavření všech obchodů (výjma prodeje potravin, léků a nezbytných potřeb) restaurací, sportovišť, kulturních aj. zařízení.

Jedním z nejrazantnějších kroků, ke kterým se česká vláda uchýlila, bylo dne 12. března 2020 vyhlášení nouzového stavu a s ním související uzavření českých hranic do Rakouska a Německa. Hranice České republiky byly uzavřeny pro všechny osoby s výjimkou řidičů nákladní dopravy, záchranných sborů či pendlerů¹, jež se museli prokázat platným dokumentem potvrzující cestu za zaměstnáním. Pro Euroregion Neisse-Nisa-Nysa

¹ pendler – přeshraniční pracovník mající trvalý pobyt v jednom státě a pracovní smlouvu ve státě druhém (sousední země)

tak opatření znamenalo uzavření všech přechodů na česko-saské hranici a jediným fungujícím tak byl Jiříkov-Neugersdorf (později Petrovice-Lückendorf). Od stejného data platnosti k uzavření hranic přistoupilo i Polsko, které zavedlo kontroly na vybraných německých a českých hraničních přechodech (Lidovky.cz, 2020). Omezené fungování hranic fungovalo v Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa až do počátku léta, kdy se lídři jednotlivých zemí shodli na uvolnění opatření.

Region se ale nepotýkal s uzavěrou hranic pouze jednou. 11. února 2021 Sasko označilo Českou republiku z důvodu šíření britské mutace COVID-19 za epidemicky vysoce rizikovou zemi a ke kontrolám na hranicích došlo znovu. Režim pro cestující byl z německé strany výrazně omezen, kdy do Saska mohli cestovat pouze lidé, jež pracovali pouze ve vybraných oborech (Lidovky.cz, 2021). Takové opatření bylo v platnosti do 14. dubna 2021. Stejně opatření následovalo rovněž Polsko, které své hranice uzavřelo na konci února 2021 a zavedlo namátkové kontroly na hranicích. Do země tak mohli přicestovat pouze lidé s negativním testem na COVID-19 či pendleři nebo osoby s udělenou výjimkou pro přejezd hranice.

K nejrazantnějšímu řešení se uchýlili lídři České republiky, kteří od 1. března 2021 do 11. dubna 2021 zavedli kontroly na hranicích jednotlivých okresů v zemi. Z okresu do okresu tak mohli cestovat pouze lidé s potvrzením o zaměstnání či s vyplněným formulářem o důvodu nezbytné cesty. Na dodržování opatření dohlíželi příslušníci české policie.

7.4 Dopady pandemie COVID-19 na přeshraniční spolupráci v ERN

Uzavření hranic, ke kterému došlo v rámci opatření proti šíření koronaviru, znamenalo pro Euroregion Neisse-Nisa-Nysa návrat k době před rokem 1989, kdy se obyvatelé na hranicích potýkali se situací, na niž doposud nebyli zvyklí. Zákaz překročení hranice, jež byla hlídána policií a omezení vstupu do sousední země představoval pro lidi nepředstavitelný stav a hranici se tak navrátil její izolační a separační charakter, který se přeshraniční spolupráce snažila roky odbourat. Přeshraniční spolupráce tak byla uzavřením hranic v Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa výrazně ovlivněna.

Výkonný ředitel ERN na saské straně Marcus Köhler (in Brožura ERN, 2021) uvedl, že, „Uzavření ekonomiky z důvodu koronaviru v letech 2020 – 2021 a s ním spojené

uzavření hranic posunuly přeshraniční úspěchy o značný kus zpět. Pro mnoho z nás to představovalo vzpomínku na časy téměř zapomenuté, kdy byly hranice k sousedům zavřené a zdály se být nepřekonatelnými. Zejména pro mladší generace to naopak byla zcela nová, ale přesto nepředstavitelná zkušenost. Jaké štěstí, že jsme tentokrát nemuseli začínat úplně od nuly. Stávající kontakty zůstaly zachovány a v některých případech byly vztahy dokonce ještě prohloubeny.“

7.4.1 Dopady na administrativně-správní rovinu spolupráce v ERN

Všechny evropské státy, včetně zemí náležících do Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa, přistupovaly k zabránění šíření viru podobnými způsoby. Jedním z opatření, ke kterému se uchýlily, bylo uzavírání svých hranic. Takové řešení považovaly za stěžejní při omezení kontaktů a jako odpověď na přibývající počty nakažených u svých obyvatel, ale i těch žijících na stranách souseda. Právě svévolné uzavírání hranic jednotlivých států poukázalo na nedostatečnou moc přeshraničních struktur a zapříčinilo omezenost fungování přeshraničního partnerství.

Častým problémem při jednotlivých uzavírkách byla především jejich náhlost a nejednotnost. Jelikož každý unijní stát rozhoduje o opatřeních na svém území sám a Evropská unie nemá dostatečnou kompetenci opatření sjednotit pro celou unii, docházelo k častým zmatkům ze strany obyvatel. V době krize existovaly situace, kdy byly uzavřeny hranice pouze pro některé státy a pouze na jejich vybraných stranách. Jednotlivé země zároveň na takové opatření přistupovaly v různých časových obdobích a jejich doba platnosti se lišila na základě toho, jaký stát své hranice se sousední zemí znepřístupnil (polsko-české hranice byly otevřeny 12. června 2020, česko-německé až na začátku léta). Mezi opatřeními států tak neexistovala jednota a často probíhaly dohady mezi zeměmi o tom, zdali je uzavření hranic na místě. V roce 2020 se Německo uzavření hranic stranilo, přičemž o rok později naopak jako jediné ze tří členských zemí Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa na takové řešení přistoupilo.

Náhlost a časté změny v krátkých časových úsecích při vydávání opatření byly problematické především v důsledku nejasně se vyvíjející situace koronavirové pandemie. Vlády jednotlivých zemí rozhodovaly o restrikcích „ze dne na den“ a nová opatření byla povětšinou platná od krátké doby po jejich vyhlášení (v rámci několika dnů či hodin).

Obyvatelé příhraničních regionů se museli častokrát vypořádat i se situacemi, kdy se pravidla aktualizovala takřka přes noc. Opatření v podobě uzavření státních hranic, případně okresů na české straně tak s sebou přinášelo zmatky a starosti v podobě zařizování platných dokumentů, s nimiž je možné hranice překročit. Vlády musely jednat na základě předběžné opatrnosti za účelem zabránění před nejhoršími scénáři koronavirové krize a neměly čas vzít v úvahu všechny možné důsledky, jež s sebou přijímaná rozhodnutí nesla. Na druhou stranu ale nelze opomenout, že rychlost přijímání opatření zamezila alespoň částečně přípravě lidem žijících v příhraničí a přeshraničním regionům ve zmírnění dopadů na své obyvatele.

Pandemická krize byla zcela novou situací pro všechny národní a regionální instituce zapojených do boje a zmírňování dopadů pandemie. Jejich hlavní a důležitou činností byla především komunikace a předávání informací. Na základě zkušeností a pozorování lze říci, že se v šíření informací a v procesu komunikace mezi těmito institucemi (a jejich organizacemi) a lidmi vyskytovaly velké nedostatky, přičemž se potýkaly s nepředvídatelnými a neočekávatelnými situacemi. Obyvatelé přeshraničního regionu postrádali zejména rychlé, jednoznačné, srozumitelné a komplexní informace, které by byly vydány ve všech třech jazycích, jimiž se v Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa hovoří. Poskytování takové služby a především komunikace s lidmi žijícími v regionu by přispěla k podstatně větší míře jistoty mezi lidmi, kteří plánují překročit státní hranice k sousedům. Absence koordinace koronavirových restrikcí v euroregionu měla za důsledek zmatky a obavy obyvatel a vedla k tak obsáhlému souboru pravidel, čímž znemožnila efektivní komunikaci pro širší veřejnost.

Je nutné poznamenat, že ačkoliv nařízení omezující pohyb a cestování obyvatel přicházelo z národní úrovně států, velká část obyvatel Euroregionu Nisa přičítá problémy s restrikcemi nedostatečné činnosti euroregionu. Tento fakt naznačuje, že euroregiony tak zklamaly důvěru jejich obyvatel, což může vést k oslabení jejich pozice. Bylo by proto na místě, kdyby aktéři přeshraniční spolupráce mezi Saskem, Polskem a Českou republikou vyvinuli určité systémy, jež by v případě další podobné krize zajistily efektivní komunikaci a předávání přesných a aktuálních informací.

7.4.2 Dopady na oblast cestovního ruchu

Koronavirová pandemie a s tím související uzavírání hranic sousedních států měla velký vliv na regionální politiku v ERN. Jednou z nejméně dotčených oblastí byl cestovní ruch, jenž zaujímá pozici jedné z největších priorit přeshraniční spolupráce v Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa a utrpěl v období koronavirové pandemie značné šrámy.

Z hlediska obyvatel žijících na území euroregionu lze konstatovat, že dopad na cestovní ruch pocítili i oni samotní. Z dotazníkového šetření, jež bylo v rámci analýzy provedeno, vyplývá, že cestování osob bylo významně omezeno. Na otázku, zdali uzavření hranice ovlivnilo cestování a pohyb obyvatel ERN, 97,4 % respondentů uvedlo, že ano. Konkrétně dva respondenti uvedli, že za hranice českého státu jezdívají pravidelně a situace na hranicích jim cestování znemožnila. Obyvatelé regionu tak byli vázáni především na cestování po místech, jež se nacházela pouze na území státu, ve kterém žijí.

Jakub Šeps, vedoucí oddělení cestovního ruchu na Krajském úřadě v Liberci, ve strukturovaném rozhovoru doslovně uvedl, že, *„uzavření hranic se sousedními státy, měly drastický dopad především na oblast cestovního ruchu, ten prakticky neexistoval.“* Dále zmínil, že zahraniční turisté tvoří 10 – 15% podíl na cestovním ruchu v Libereckém kraji, což se nezdá jako příliš vysoké číslo. Jedním dechem ale dodává, že čeští turisté nejsou schopni cestovní ruch v regionu dlouhodobě utáhnout. Nejhorším obdobím pak bylo jaro roku 2021, kdy se vláda České republiky rozhodla uzavřít okresy. Dle analýzy provedenou Krajským úřadem Libereckého kraje došlo na některých turistických místech v regionu až k 90% poklesu návštěvnosti.

Akteři cestovního ruchu v Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa tak svou strategii v době koronavirové krize zaměřili na místní turisty. Příslušní odborníci na KÚLK byli na základě stagnace cestovního ruchu v kraji a s tím související ztrátou zahraničních návštěvníků nuceni změnit původně plánovanou propagaci. Cílem aktérů na české straně již nebylo zavést intenzivní propagaci cestovního ruchu v regionu do zahraničí, kde byli primárně zaměřeni na turisty ze sousedních zemí – z Polska a Německa, ale i na obyvatele asijských států, Ameriky či Arabských zemí, ale na místní (české) návštěvníky. Marketingový plán a systémy, s nimiž do pandemické krize odborníci pracovali, se celé změnily.

Šeps zároveň potvrzuje nedostatečnou komunikaci a náročnější proces spolupráce s přeshraničními partnery, s nimiž měl Liberecký kraj v rámci cestovního ruchu omezený

kontakt. Pandemie COVID-19 zrušila aktérům množství naplánovaných konferencí, prezentačních akcí, příhraničních schůzí či evropských projektů. Krajský úřad Libereckého kraje při vypuknutí pandemie vydal směrnici, která zaměstnancům na určitý čas zakazovala cestovat do zahraničí za účelem služební cesty. Komunikace tak byla výrazně omezena a pracovní skupina měla možnost setkávat se pouze online formou e-meetingů, což dle slov Šepse bylo poměrně složité především z důvodu tlumočení.

Největší obavy měl odbor cestovního ruchu na KÚLK především z financí. Odboru bylo krajem z počátku pandemie nařízeno, aby financoval pouze již zasmluvněné zakázky a neutrácel finanční prostředky za nové projekty. S postupným vývojem krize se ale ukázalo, že propady příjmů nebyly tak vysoké a nemusel se tak krátit ani rozpočet. Naopak se aktérům cestovního ruchu podařilo prosadit a získat finance navíc. Cestovní ruch dle slov Jakuba Šepse potřeboval podpořit, kdy na největší podporu byli vázáni především podnikatelé, jež jsou na něj napojeni. Jednalo se tak především o majitele podniků, jakými jsou hotely, restaurace, penziony aj. Na základě vládních opatření ze strany České republiky byly všechny zmíněné služby zakázány či výrazně omezeny a majitelé tak každým dnem přicházeli o spoustu příjmů, kdy museli častokrát propouštět i své zaměstnance. Někteří majitelé, zejména působící v Jizerských horách či Krkonoších, museli své podniky úplně zrušit, pozastavit svou činnost či si najít jinou práci (mnohdy v jiném hospodářském sektoru).

Odbor cestovního ruchu na Krajském úřadě Libereckého kraje měl na dobu koronavirové krize naplánovány různé projekty s přeshraničními partnery. Jejich uskutečnění a naplnění cílů se měnilo, ale žádný z nich nemusel být díky snaze a trpělivosti pracovní skupiny zrušen. Úspěšně plánovanou akcí, kterou se podařilo dokončit, byl poměrně velký projekt **Hřebenovka**. Projekt je založen na vybudování dálkové trasy Ještěd-Praděd, kde bylo cílem aktérů trasu propagovat a zajistit marketing projektu. Na spolupráci se podíleli čeští odborníci z Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa spolu s polskou stranou. Dalším naplánovaným projektem pracovní skupiny pro cestovní ruch bylo vybudování cyklostezky. Projekt nesl název **Po česko-německém pohraničí na kole i pěšky**, kde se na projektu podíleli aktéři saské části ERN. Projekt musel být z důvodu šířící se pandemie odložen. Poslední naplánovanou akcí, na níž spolupracoval především

KORID² (na české straně) s partnery obou sousedních států ERN, bylo zřízení česko-německo-polské autobusové linky. Z důvodu uzavření hranic musel být projekt odložen, ale již v létě roku 2021 se nakonec uskutečnil.

Aktéři přeshraniční spolupráce v oblasti cestovního ruchu tvrdí, že obyvatelé euroregionu (na všech stranách hranice) se zájmem cestovat postrádali dostatečnou informovanost o platných opatřeních, která platí v zemi, kam chtějí cestovat. Šeps navrhuje, že by vlády či ministerstva jednotlivých zemí měly sestavit program o aktuálních pravidlech, která je nutná splňovat, pro vstup do země. Stěžejním cílem, jenž s programem souvisí, by tak měla být i dostatečná propagace široké veřejnosti, aby se aktuální informace jednoduše a rychle dostaly mezi obyvatele regionu a snížilo to tak vysokou míru nejistoty u lidí se zájmem překročit státní hranici.

Cestovní ruch a cestování utrpěly v době pandemické krize hluboké rány. Pozitivním faktem dle aktérů je zejména zavedení, využívání a především rozšíření online technologií, jež s sebou COVID-19 přivedl. Pro cestovní ruch je to především z hlediska propagace velice výhodný a užitečný přínos, jelikož jsou v současné době schopni používat chytré technologie i lidé staršího věku. Uzavírání hranic pro cestovní ruch nese pouze jediné pozitivum. V době, kdy se začaly restriktce uvolňovat a hranice otvírat, vneslo to mezi lidi vyšší míru ochoty cestování, která je spojená rovněž s velkým počtem osob očkovaných proti koronaviru, jež bylo častokrát výhodné pro vstup do cizí země.

7.4.3 Dopady na oblast dopravy

Oblast dopravy je s dopady pandemické krize na obyvatele příhraničního regionu úzce spojena s cestovním ruchem. Uzavření hranic znemožnilo cestování osob za hranice státu, s čímž souvisí i možnosti a omezení v dopravě. Lidé se z důvodu opatření museli potýkat hned s mnohými problémy.

První starostí, jež opatření v podobě neprůjezdnosti hranic pro obyvatele ERN představovalo, byla redukce hraničních přechodů možných pro přejezd a následná selekce pouze vybraných míst, na nichž to bude možné. Z hlediska přechodů, jež fungovaly pro spojení Saska a české strany Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa, vláda ČR pro přejezd obyvatel vybrala pouze jediný přechod Jiříkov-Neugersdorf a následně Petrovice-Lückendorf

² KORID – Koordinátor regionální integrované dopravy

u Jablonného v Podještědí. Pro přejezd obyvatel východní česko-saské části byl průjezd umožněn pouze přes Polsko u Hrádku nad Nisou-Kopaczów a následně polsko-německý hraniční přechod. Tato poměrně radikální selekce pouze vybraných míst představovala pro místní obyvatelstvo velkou potíž. Především hojně využívaný hraniční přechod Hrádek nad Nisou-Sieniawka byl na základě nařízení vlády uzavřen, i přesto, že ho pro přejezd využívá přes 7000 přeshraničních pracovníků, kteří jsou stěžejní zejména pro české příhraniční firmy. Snahu o otevření projevil hejtman libereckého kraje spolu s polskými přeshraničními partnery a polskou velvyslankyní v Praze. Přechod byl ovšem uzavřen na základě rozhodnutí polské vlády a čekalo se na její rozhodnutí, jež pak na požadavek aktérů ERN přistoupilo až o několik dní později. Dalším z problémů byla především nevyhovující vzdálenost z řady míst. Při běžném režimu, kdy jsou otevřeny všechny přechody na česko-saské straně, je možné do sousední země přejet v řádech jednotkách minut. Obyvatelé příhraničních obcí se ovšem museli vypořádat se situacemi, kdy kvůli dispozici jediného přechodu (často vzdáleným od místa bydliště) cestovali do zahraničí v daleko delších časových intervalech. S tím je úzce spojena i časová prodleva způsobená dlouhými čekacími frontami v důsledku kontrol na hranici. Zejména občané cestující do sousední země za zaměstnáním se s takovou situací museli potýkat denně. Konkrétně přechody u Jiříkova a u Hrádku nad Nisou-Kopaczów byly jedinými, kterými mohly do saské části projíždět i kamiony. Do Polska mohly kamiony projíždět pouze skrze přechod u Kopaczówa či přes Harrachov-Jakuszyce. Tento fakt kolony u hranic všech tří států více umocnil a lidé jimi projíždějícími museli počítat s ještě delším zdržením.

Dalším dopravním nedostatkem v době koronavirové krize a s tím souvisejícím uzavíráním hranic bylo především omezení týkající se tranzitu osob, ať už mezi státy či při přejezdu hranic okresů na české straně. Uzavřené hranice a dostupnost pouze vybraných míst určených pro překročení na jiné území státu vyvolalo komplikace s hledáním jiné alternativy směru a způsobu dopravy, kdy tranzit osob skrze sousední stát je mnohdy časově výhodnějším a vzdálenostně kratším řešením nežli cestování přes území jednoho státu.

Přeshraniční aktéři dopravní skupiny se potýkali i s potížemi souvisejícími s veřejnou dopravou, zejména s mezinárodními spoji. Aktéři tvrdí, že „*Například vlaky společnosti Trilex jezdící trasy z Liberce do Šluknovského výběžku z důvodu uzavření státních hranic nezastavovaly na pravidelných německých zastávkách (př. Žitava, Mittelherwigsdorf, Großschönau), ačkoliv jimi projížděly. Stejný problém se týkal i vlaků jedoucích do Sklarzske Poreby. Spoustu lidí mělo potíže, že ačkoliv měli nutná potvrzení na vstup do konkrétní země, nemohly těmito vlaky (kvůli přejíždění stanic) cestovat.*“ Na mnohých mezinárodních spojích směřujících z Libereckého kraje pak došlo ke zkrácení trasy s přepravní obsluhou končící na území ČR a doprava pokračující především směrem do Polska byla nahrazena autobusovou dopravou ze strany polských linek.

Hraniční přechody v ERN

Obrázek 2 Otevřené a uzavřené hraniční přechody v ERN
Zdroj: vlastní

7.4.4 Dopady na všední život obyvatel

Na základě vyplněných dotazníků lze konstatovat, že překračování hranic směrem k sousedům v Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa bylo pro jeho obyvatele běžnou záležitostí. Pandemie koronaviru tak takřka ze dne na den znemožnila přístup do sousedních zemí, na něhož byli lidé zvyklí. Rozsah šetření a nepočetná skupina dotazovaných ovšem znemožňuje určit, o jak početnou skupinu se ve skutečnosti jedná.

Na otázku, do jak velké míry ovlivnilo uzavření hranice způsobené pandemií koronaviru pravidelnost jejich překračování směrem k sousedům, celkem 71 % dotazovaných odpovědělo, že je opatření ovlivnilo do velké míry. Nejvíce se omezení dotklo lidí, kteří mají na druhé straně hranice své příbuzné. Přesně polovina respondentů následně odpověděla, že jednou z oblastí, na níž pocítili dopady uzavření hranice nejvíce, byl pak společenský život, včetně stýkání se se svou rodinou a přáteli. Jeden z respondentů k odpovědi na otázku následně dodal, že kvůli opatřením mu bylo znemožněno setkat se se svými přáteli, kteří dnes žijí v Německu. Jedna třetina obyvatel uvedla, že uzavření hranic ovlivnilo jejich rodinný život, přičemž nejvíce byly dotčeny důležité rodinné plány, jež musely být na základě omezení odloženy, případně zrušeny. 41 % dotazovaných osob se v rámci opatření zákazu cestování do jiné země muselo potýkat s dočasným odloučením od rodiny, kdy jeden z respondentů uvedl, že jeho „*děti rok neviděly babičku kvůli karanténě.*“ Další z dotazovaných pak dodal: „*Mám rodinu na druhé straně, přeshraniční omezení ztížilo kontakt s rodiči.*“

Rodinný a společenský život obyvatel žijících v Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa byl ovlivněn také v oblasti nakupování. V regionu je běžným jevem, že se mezi zeměmi prolínají toky osob, jež překračují hranice za účelem nakupování. Čeští obyvatelé euroregionu cestují často do Saska za nákupy běžných potravin za lepší ceny. Naopak sasští občané v ČR nakupují tabákové výrobky či levnější naftu a benzin. Za levnějšími potravinami a benzinem se zároveň cestuje i za hranice Polska. Omezení na základě uzavření hranic takový jev pozastavilo a cestování za účelem nakupování v sousední zemi bylo zakázáno.

Kromě rodinného života je pro obyvatele regionu stěžejní i život pracovní. Z dotazníkového šetření vyplývá, že celkem polovina respondentů pocítila dopady uzavření hranice i v pracovních záležitostech, kde desetina dotazovaných uvedla, že situace v nich

vzbudila velké obavy o své zaměstnání a dalších 27 % respondentů pak připustilo strach v malé míře. Ve skutečnosti však reálně o svou práci přišel pouze jeden člověk a 8 % lidí zaznamenalo zhoršení profesních podmínek či platového ohodnocení. Velkou změnou, která nastala s příchodem koronavirové krize, byl zejména přesun práce domů. Dle vládních opatření bylo za účelem zastavení pandemie doporučeno, aby se lidé, kteří nemusí být fyzicky přítomni ve svém zaměstnání, přesunuli na práci z domova. Z dotazníkového šetření ovšem vychází, že home office byl vnímán spíše jako pozitivum, kdy konkrétní respondent uvedl, že „*Podmínky se pro mě díky uzavření hranice paradoxně lehce zlepšily – naše společnost zavedla konečně možnost práce z domova.*“

7.4.5 Dopady na kulturu a vzdělávání

S vyhlášením nouzového stavu v ČR, jež nabyl platnosti 12. března 2020, se uzavřela všechna kulturní zařízení a s tím byly zrušeny i kulturní akce. Na saské a polské straně se vlády nejdříve uchýlily k omezování počtu osob na hromadných akcích, kdy v první fázi bylo možné navštěvovat kulturní zařízení v počtu maximálně 50 osob. Se zhoršující se situací na jaře roku 2020 byly ovšem nuceny přistoupit k opatření, jež zakazovalo účast na akcích úplně. V reakci na vývoj pandemie mezi lety 2020 a 2021 se vládní opatření na všech stranách euroregionu měnila v krátkých časových intervalech a zejména omezení v podobě povoleného počtu osob na akcích vyvolávala v provozovatelech divadel, kin, galerií, muzeí, knihovnách a pořadatelech koncertů a festivalů zmatek ohledně platných nařízení a možností konání plánovaných akcí. Provozovatelé a majitelé kulturních zařízení však byli na vládních opatřeních závislí a na základě neustálých změn byli skeptičtí vůči budoucím akcím a ztráceli naději v jejich uskutečnění. Územní ředitel Národní památkové správy Sychrov Miloš Kadlec uvedl na reakci vládních omezení, že „*Nepředpokládám vzhledem k tomu, jak ta čísla (počet nakažených koronavirem) rostou, že bychom ještě otevírali,*“ (Kadlec in Liberecká Drbna, 2020). Provozovatelé kin pak postrádali v některých restrikcích smysl a cítili se jimi dotčeni. Výkonný ředitel sítě CineStar Jan Bradáč uvedl v reakci na zákaz možnosti konzumace jídla a pití v sále, že „*Je to naprosto zoufalá situace a absurdní řešení. Cítíme se už těmito typy rozhodnutí ministerstva zdravotnictví a potažmo vlády diskriminováni,*“ (Bradáč in Liberecká Drbna, 2020).

V rámci pandemie byly zrušeny mnohé kulturní akce a události spojující všechny tři země, mezi něž patří například veletrhy cestovního ruchu v České Kamenici či Euroregion Tour v Libereckém kraji, tradičně pořádanými s přeshraničními partnery ze Saska či Polska.

Ačkoliv pandemie silně zasáhla kulturní život v Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa, v mnoha kulturních zařízeních působila jako impuls k rozšíření své působnosti online. Po sérii nucených rušení představení a velkých akcí jako Benátská noc a Svijanské slavnosti v Libereckém kraji, se umělci rozhodli pro lidi vystupovat alespoň virtuálně. Příkladem může být Divadlo F. X. Šaldy, jenž na svých pravidelných zkouškách natáčelo svá představení i přestávky na kameru a vysílali natočené záběry na internetu. Velká část pořadatelů kulturních akcí se přesunula do online prostředí, jehož formou pořádali živá vysílání či natáčení videí následně přidaných zejména na sociální sítě. Z virtuální alternativy si vzali příklad i provozovatelé muzeí a galerií, kdy prostřednictvím internetu pořádali virtuální prohlídky a výstavy. Přestože se umělci snažili udržovat kulturu alespoň online formou, majitelé zařízení v oblasti se však potýkali s finančními problémy způsobenými zrušenými a naplánovanými akcemi, kdy přišli o své tržby.

Chůť uskutečňovat společné aktivity dokazují tradiční akce na Trojzemí. Zástupci všech tří zemí se na oslavu symbolického výročí 16 let od vstupu ČR a Polska do EU brodili řekou Nisou, aby si připili, ačkoliv bez podání rukou a tradičního ohňostroje. Pořádaly se i neformální aktivity mezi občany, kdy se uskutečnila v období tvrdého lockdownu pivní výměna, jež značila přepravu piva přes řeku Nisu na šňůrách upevněné na obou jejích březích.

Náhled na situaci v oblasti spolupráce knihoven poskytla v polostrukturovaném rozhovoru Mgr. Blanka Konvalinková, jež je předsedkyní pracovní skupiny na ně zaměřenou. Dle jejích slov byla spolupráce knihoven v euroregionu nejvíce postižena zapříčiněnou minimalizací kontaktů a zákazem setkávání. V běžném režimu se partneři knihoven setkávali třikrát až čtyřikrát do roka (pokaždé na jiné straně hranice), přičemž s příchodem pandemie byl osobní kontakt zamezen až po dobu dvou let. Aktéři byli vázáni pouze na komunikaci formou online prostředků, což dle Konvalinkové fyzický kontakt nenahradí. Ani partnerské knihovny Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa se neobešly bez nastalých komplikací, jež byly nuceny řešit. Tradiční literární vycházky po stopách

spisovatelů a zajímavých osobností v regionu, jež byly součástí neformálního setkávání přispívající k poznání kulturního a literárního života souseda, byly přemístěny do virtuální podoby a zájemci se tak prostřednictvím webových stránek knihoven vydali na vycházku samostatně. Na konferenci „Koronavirus a knihovny“ byl nastíněn pohled na situaci i ze stran německých a polských knihovníků. Zde knihovny převzaly funkci informátora, který nahradil vládní úředníky a informoval veřejnost ohledně aktuálního dění a platných opatření. Zároveň bylo v důsledku omezeného režimu knihoven zavedeno online objednávání, kdy například Znalostní centrum v Boleslawci pomocí objednávkového systému zřídilo službu doručující knihy seniorům a hendikepovaným lidem domů. Velké komplikace představovala pandemie zejména pro knihovny v Sasku, u nichž některé z menších poboček neotevřely po dobu celého roku.

Velice užitečným programem dle Konvalinkové byl projekt uskutečněný Česko-německým fondem budoucnosti, kde uvádí, že *„Na jaře roku 2021 vypsali Česko-německý fond budoucnosti dotační program, na základě kterého mohly české knihovny požádat o příspěvky na podporu česko-německých vztahů, jehož možnost jsme využili. Konkrétně jsme prostředky využili k plánování společných akcí, které se konají tento rok.“*

Z hlediska vzdělávání byly aktivity v souvislosti s pandemií koronaviru ovlivněny zásadně. V Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa jsou školy dosti provázané a mají mezi sebou řadu projektů, které musely být v rámci opatření zrušeny i přesto, že se jednalo o jejich uskutečnění online formou či o jejich přesunutí. Z důvodu uzavřených hranic musely být pro studenty zrušeny i zahraniční výlety, které ovlivnily návštěvnost turistických regionů a atraktivit v euroregionu. Z důvodu uzavření škol se přerušila i veškerá spolupráce s nimi související a naplánované akce a projekty mezi školami v ERN nebyly uskutečňovány. Zásadní změnou pro studenty bylo především zavedení distanční výuky, kde se děti účastnily vzdělávacích aktivit z domova. Složitě situaci dálkového studia se snažily být nápomocny zmíněné knihovny, jež zavedly online semináře a workshopy pro studenty všeho věku na svých stránkách či usnadňovaly studium prostřednictvím zpřístupnění placených knižních portálů či výpůjček e-knih zdarma.

Z dotazníkového šetření určeného pro širokou veřejnost v Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa vyplývá, že uzavření hranice ovlivnilo vzdělávací aktivity celkem 18 %

osob. Z tohoto celku pak více jak dvě třetiny respondentů byli ovlivněni do vysoké míry. Nejčastější příčinou poklesu vzdělávacích aktivit způsobenou uzavřením hranic pak byly překážky zejména v organizační a dopravní rovině a souvisejícímu přístupu k nabídce na školních aktivitách.

7.4.6 Dopady na oblast zdravotnictví

Dle dotazníkového šetření lidé žijící na území Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa pocítili vliv uzavření hranice na oblast zdravotnictví paradoxně nejméně. Pouhých 5 % respondentů uvedlo, že byli nemožností přejetí hranic z důvodu potřeby zdravotní péče zasaženi do velké míry. Pouze jeden dotazovaný uvedl, že na základě uzavření hranic musel zrušit předem naplánované léčení a přistoupit k jeho odložení na blíže neurčenou dobu. Další respondent se potýkal s neplánovanými náklady, jež se týkaly dodatečných soukromých lékařských prohlídek, lékařských konzultací či prohlídek v zemi svého bydliště. V neposlední řadě, další osoba, jež byla zasažena uzavřením hranic z hlediska zdravotnictví, uvedla, že byla nucena vyhledat alternativní lékařskou službu ve své zemi.

V době koronavirové pandemie nebylo zvláštností, že v nemocničních zařízeních byla zřízena covidová oddělení speciálně vytvořená pro nakažené osoby s těžkým průběhem onemocnění závislých na lékařské péči. Se vzrůstajícím počtem osob infikovaných virem Sars-CoV-2 docházelo k přeplňování nemocnic a v platnost vyšlo opatření vztahující se na osoby, jež netrpí onemocněním COVID-19 a mají v nemocnici podstoupit určitý zákrok. Takové zákroky a operace, jež nebyly akutní, byly odsunuty na dobu neurčitou a čekající pacienti na opatření museli přistoupit. Otázkou pak bylo, zdali není možné spolupracovat s nemocnicemi a zdravotnickými zařízeními na druhé straně hranice, které by potřebnou lékařskou péči mohly pacientům ze zahraničí poskytnout nebo v případě volných kapacit nabídnout volná lůžka pro covidové pacienty.

Taková spolupráce do současné doby mezi příhraničními regiony na území ČR a Německa, příp. Polska neexistovala. Dle Pavla Brandy, českého zástupce ve Výboru regionů, jež se zabývá problematikou veřejných služeb v rámci přeshraniční spolupráce, brání takovému předávání pacientů především legislativní rámec umožňující tuto službu. Evropská unie, včetně euroregionů nemají dostatečné kompetence k rozhodování o výměně

pacientů přes hranice a o takové spolupráci rozhodují samotné státy. Evropská unie měla pouze kompetence v rámci vakcín a jejich distribuci či schvalování. Příkladem pro funkční přeshraniční spolupráci v oblasti zdravotnictví by mohly být bilaterální dohody mezi některými členskými státy (Benelux, Německo, Francie) v potřebných oblastech. Na území ČR existují dvoustranné dohody mezi kraji na jihu Čech a Moravy a Rakouskem, jež díky smlouvě v oblasti záchranných služeb (nevztahující se na covidové pacienty) umožnily ponechání hraničních přechodů pro urgentní zásahy zdravotníků i v době koronavirové krize. Na území Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa nebyla taková spolupráce uskutečněna.

Evropská komise se touto problematikou zabývala podrobně a nadefinovala řadu doporučení, jež by mohly udržet přeshraniční spolupráci v krizových letech. Dle evropské komise by se měl posílit kromě unijních pravomocí také krizový management příhraničních regionů a mělo by rovněž vzniknout nařízení o přeshraničních krizových plánech.

Dle Pavla Brandy ale krizové plány v Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa chybí anebo jsou zastaralé. Na území nefunguje spolupráce v rámci zdravotnictví, funguje zde kooperace pouze na základě dojíždění za pacienty apod. Na pandemii takového rozsahu nebyl nikdo připraven a nedostatkem je, že krizové plány většinou vznikají až následně potom, co nastane určitý problém. V rámci euroregionu existují propracované plány např. z hlediska povodní a povodňových katastrof, kdy je region na základě svých předešlých zkušeností schopen připravit účinný plán pro případné budoucí situace.

7.4.7 Dopady na pendlery

Přesný počet pendlerů vyjíždějících z České republiky za prací do zahraničí není znám. Dle údajů evropského statistického úřadu Eurostat se jedná o téměř 60 000 osob, přičemž Asociace českých pendlerů počet odhaduje až na sto tisíc lidí. Největší zájem ze stran přeshraničních pracovníků je dojíždění za zaměstnáním do Německa a Rakouska, naopak Polsko je z hlediska pracovních podmínek atraktivní nejméně. Bernard Bauer, výkonný člen představenstva Česko-německé obchodní a průmyslové komory, uvádí, že nejčastěji obsazovanými pracovními pozicemi ze stran pendlerů na německé straně jsou práce ve stavebnictví, ve výrobě, v gastronomii a v dopravě a logistice. Ženy se nejčastěji uplatňují na pozicích zdravotních sester a pečovatelek.

Pracovní stereotyp ve smyslu pravidelného překračování hranice pendlerů byl značně narušen příchodem koronavirové krize a uzavřením hraničních přechodů. Hranice, jež tak představovaly prostor pro propojení sousedních států, tak získaly zpět svou bariérovou funkci a způsobily přeshraničním pracovníkům komplikace velkého rozsahu.

Pendleři měli, jako jedni z mála, vstup do sousední země povolen, ačkoliv tomu předcházela přísná a v důsledku častých změn vládních opatření i chaotická pravidla. Jedním ze stěžejních problémů byl především nedostatečný časový předstih, jakým pendleři získávali informace a jejich časté změny. Dle debat a diskuzí na sociálních sítích, především na FB skupinách určených pro pendlery, lze pozorovat, že lidé dojíždějící za prací za hranice byli opatřeními zmateni a doptávali se jejich pravdivosti a aktuálnosti. Jeden z mnoha komentářů, jež tento fakt potvrzuje, je příspěvek českého pendlera: „*Jsem tak hezky zmaten, že už nevím, co platí, kdo platí a kdo to vlastně odnese. Plánuju jeden červenový den navštívit ČR, ale asi mě zavřou za nelegální přechod hranic, protože nikdo nic neví a nikdo nemá ty správné informace.*“

Další komplikace pak pro pendlery představovaly odlišné požadavky na hraničních kontrolách pro vstup do země. V závislosti na vývoji pandemie COVID-19 se rychle měnila vládní opatření a s tím související formální náležitosti, jež jsou pro přejezd hranic potřeba. Velkým problémem pak bylo zařizování testů, u nichž se měnila lhůta platnosti. Pendleři museli chodit na testy i několikrát týdně a neustálé změny ohledně jejich platnosti způsobily i situace, kdy se zaměstnanci zejména v České republice potýkali s potíží spojenými s nedostatečnou kapacitou testovacích míst. Jeden z oslovených českých pendlerů pracujících v Sasku uvedl, že: „*Informovanost byla zmatečná, stále se měnily podmínky na hranicích, kdy každá kontrola vyžadovala jiné písemnosti.*“ Nejčastějšími nutnými náležitostmi, jimiž se pendleři museli prokazovat, byl negativní test na koronavirus a potvrzení od zaměstnavatele, v některých případech pak i pracovní smlouva. Značné obavy a nejistota mezi pendlery lze dokázat na jedné z výpovědi dotazovaných: „*Největší problém bylo to, že jsme se báli jet domů, abychom se pak dostali do práce. Prakticky nás tady je sedm, z toho 5 tady zůstalo 2,5 měsíce v kuse. Až pak jsme jeli domů, když už se normálně psalo na sociálních sítích, že se už dá jezdit. Že jsme tomu už věřili, že se dostaneme zpátky. Jinak ty 2,5 měsíce jsme tomu nevěřili, že by nás sem pustili. Furt se něco nového dělo. Takže to byl největší problém – že jsme se báli jet domů.*“

Dalším těžkým úderem pro české přeshraniční pracovníky bylo rozhodnutí vlády (zejména v první vlně koronavirové pandemie), že v případě vstupu do zahraniční země jsou povinni zde setrvat po dobu tří týdnů a po navrácení je nutné zůstat ve dvoutýdenní karanténě. Takové rozhodnutí zasadilo ránu především do rodinného života pendlerů, kdy nemohli zůstat se svými rodinami v případě, že budou vykonávat pracovní činnost mnohdy pár kilometrů za hranicí. Řada z nich si musela v zahraničí najít dočasné ubytování, aby nepřišli o práci. Taková alternativa ovšem nebyla často nijak podporována ze strany zaměstnavatelů, což bylo zdrojem finančního zatížení dotčených osob. V souvislosti na nutná testování osob, povinnou karanténu a změny v jejich časovém rozsahu, přiměly některé z pendlerů svou činnost přejíždění hranic ukončit. *„Ještě vás baví za těchto podmínek jezdit do Německa makat? Já po 20 letech končím.“* (FB skupina Pendleři bez hranic). Dle dostupných dat poskytovaných německými statistikami došlo po první vlně pandemie ke snížení přeshraničních pracovníků v Sasku z 9 134 pendlerů na 8 909.

Pendleři, jakožto jedni z pozitivních přínosů přeshraniční spolupráce a evropské integrace se v době pandemie ocitli ze zvýhodněné pozice na opačné straně, kdy bylo dojíždění za prací velký problém. Dotčená skupina osob prožila nejhorší období v průběhu první vlny pandemie 2020, kdy na ně společnost nahlížela jako na potenciální šířitele nemoci COVID-19. V době dosud neznámého viru byli příčinou obav z přeshraničního šíření koronaviru a nepocítovali podporu ani ze strany vlád, která jim naopak „házela klacky pod nohy.“ Z pocitů pendlerů jako *„v naší zemi panuje bezpráví a anarchie“* či *„ČR nás nechala ve štychu“* lze konstatovat, že důvěra pendlerů vůči vládám byla do velké míry nabitá. Zklamáním pro přeshraniční pracovníky byl také fakt, že ačkoliv mají uzavřené pracovní smlouvy se zaměstnavateli v sousedním státu a jsou platné v souladu s právem EU, Česká republika na ně nebrala zřetel.

Opatření na hranicích a s tím související časové prodlevy na hraničních kontrolách byly příčinou obav pendlerů ze ztráty zaměstnání. Zejména lidé pracující na hůře placených pozicích (uklízecí práce apod.) měli obavy z reakcí svých zaměstnavatelů na takové náhlé situace a obávali se propuštění za neplnění pracovních povinností z důvodu jejich nepochopení.

Se sériemi komplikací, jimiž si pendleři museli projít, přicházelo postupně uvědomění si německé strany, že s hrozícím úbytkem pendlerů je riskována i ztráta

zaměstnanců na důležitých pozicích ve zdravotnictví či sociálních službách. Příhraniční německé firmy orientované na stavebnictví či dopravu a logistiku by přišly o důležitou pracovní sílu, jež by ovlivnila ekonomický chod příhraničních oblastí. Na základě uvedených rizik se saská strana rozhodla vycházet pendlerům co nejvíce vstříc a zmírnit komplikace spojené s uzavřením hranic. Německo se tak rozhodlo spolupracovat s českou stranou a probíhala tak i diplomatická jednání ohledně řešení aktuální situace. Dle Věry Jiráňkové z odboru kanceláře hejtmana Libereckého kraje probíhala i míra spolupráce na podmínkách pro pendlery mezi českou a saskou stranou i v rámci ERN.

S potížemi na hranicích se potýkali i polští pendleři cestující do ČR, jež jsou nejčastěji – i v rámci Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa – umístováni na pracovní pozice v automobilovém průmyslu. Ti měli komplikace způsobené polskou vládou, jež od dubna roku 2020 po pendlerech vracejících se ze zahraničí vyžadovala negativní test na koronavirus COVID-19 každý den a v případě jeho nepodložení povinnou karanténu doma. Z navrácených dotazníků polskými pendlery můžeme vyvodit, že se polští pendleři k situaci stavěli různými způsoby. Některé z nich donutilo opatření ukončit pracovní poměr v ČR a zůstat v Polsku, jiní měli s častou podporou svých zaměstnavatelů umožněn pobyt v České republice, kdy se však museli na nějaký čas odprostit od svých rodin. Posledním řešením, ke kterému polští pendleři přistupovali, pak bylo „hodit se marod.“

Většina Poláků na českém trhu je zaměstnána prostřednictvím pracovních agentur a nejsou samotnými pracovníky českých podniků. Řada pendlerů z Polska se v rámci řešení problematické situace potýkala s vypovídáním smluv a nebo jejich neprodloužením ze strany samotných agentur. Takový scénář probíhal většinou u těch přeshraničních pracovníků, jež nebyli v důsledku koronavirových opatření schopni přejet státní hranice. Někteří z nich se informaci o propuštění dozvěděli ze dne na den: *„Dnes nám volala agentura, že nás odvolávají. Je to v souladu s nařízeními?“*

Mezi komplikacemi, které museli Poláci zdolávat, pak patřila i samotná selekce hraničních přechodů, přes které bylo možné do České republiky vycestovat. Jediným oficiálním přechodem, jenž byl otevřen pro propojení Polska a české území Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa byl přechod Harrachov-Jakuszyce. Přeshraniční partneři euroregionu se domáhali, aby bylo umožněno otevření hraničního přechodu na silnici I/35, přes který dle hejtmana Martina Půty cestuje 7000 polských pendlerů do českých firem. K otevření

zpočátku nedošlo a jednalo se o náročný komunikační proces a naléhání místních aktérů na polskou vládu, což mělo v prvotních dnech dopady na ekonomiku českých firem. Liberecký hejtman uvedl, že „*Pracuje tady asi 7000 Poláků hlavně z Bogatyně, Snieniawky, Zawidowa. Jet přes přechod je pro ně zajiždka asi sto padesát kilometrů sem a pak zase zpátky. Dost firem v automotive je bez zaměstnanců Polska ve velmi těžké situaci.*“ Některé firmy musely na absenci polských pracovníků reagovat omezeným provozem či jeho přerušením.

Nejistota a strach pendlerů pracujících na území Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa byla vedlejším projevem způsobeným rozhodnutím jednotlivých vlád. Euroregion v rámci opatření nemá dostatečné kompetence na jejich úpravy, ale ačkoliv je pro něj „pendlerství“ běžnou a důležitou záležitostí, spolupráce v oblasti spíše nefungovala. Tento fakt může být způsoben absencí příslušné pracovní skupiny, v jejímž zájmu by bylo řešení problémů pendlerů v rámci euroregionu, zajištění dostatečné informovanosti a hájení jejich potřeb.

8 Závěr

Na základě získaných informací bylo zjištěno, že uzavření hranic mezi členskými státy euroregionu mělo významný vliv na přeshraniční vazby a spolupráci ve všech vybraných prioritních oblastech rozvoje regionu. Pro analýzu byly vybrány oblasti sociálně-právní rovina spolupráce, cestovní ruch, doprava, všední život obyvatel, kultura a vzdělávání, zdravotnictví a pendleři, pro něž je překračování hranice všední záležitostí.

Společnou komplikací, s níž se potýkaly všechny dotčené skupiny, byla především nedostatečná komunikace a předávání aktuálních platných informací ze strany vlád. Nejistota a časté změny vládních rozhodnutí budily v lidech a místních aktérech spolupráce vysokou míru nejistoty a otázek, jak a či lze hranice státu překročit a jaké formální náležitosti je nutné pro překročení zařídit. Nekoordinovanost ve vládních opatřeních členských států vyústila v chaos a byly postrádány srozumitelné, komplexní a aktualizované informace ohledně aktuálních opatření platících na území každé ze tří zemí.

Uzavřené hranice způsobily omezení přeshraničních partnerství a vazeb mezi lidmi, kdy na základě dotazníkového šetření bylo zjištěno, že jednou z pandemií nejpostiženějších oblastí byl rodinný a společenský život obyvatel. Koronavirová krize způsobila částečné až úplné odloučení rodinných příslušníků a přátel a znemožnila kontakt s lidmi žijících na druhé straně hranice. Vazby mezi lidmi byly narušeny i v pracovním prostředí obyvatel, kdy zavedení „home office“ zapříčinilo minimální kontakty s pracovními kolegy.

Na základě rozhovorů s místními aktéry přeshraniční spolupráce lze konstatovat, že se všichni (navzdory omezené komunikaci s partnery) shodli na ochotě spolupracovat i v době pandemie a na snaze spolupráci udržovat v co největší možné míře. Pandemie zasáhla zejména naplánované projekty, workshopy, konference a akce, jež musely být v důsledku uzavření hranic pozastaveny, odloženy či zrušeny a tím přeshraniční spolupráci uzamkla. Funkce pracovních skupin tak byla značně omezena a spolupráce pozastavena. Velkou změnou, jež pro aktéry krize představovala, bylo zavedení online meetingů a schůzí nahrazující osobní setkávání. Taková změna pro aktéry znamenala poměrně velkou překážku z důvodu častých technických problémů, potíží s tlumočením a s nižší účastí než je tomu v osobní formě. Dopady na jednotlivé oblasti přeshraniční spolupráce zkoumané v bakalářské práci lze shrnout výsledkem, že žádný ze zkoumaných aktérů nebyl na krizi takového rozsahu připraven a pro každý z oborů znamenala pandemie značnou komplikaci.

Jedny z největších ztrát utrpěl cestovní ruch, kdy jeho aktéři museli řešit především potíže spojené s kriticky nízkou návštěvností turistických míst a s tím spojenou propagací, ale i potřebu podpory pro podnikatele v oboru, jež kvůli pandemii byli nuceni přerušit provoz svých podniků, případně je zrušit úplně. S cestovním ruchem je úzce svázána oblast dopravy, jejíž aktéři zaznamenali v uzavření hranic snížené využívání mezinárodních spojů (jezdících do turisticky atraktivních regionů či za zaměstnáním) a jejich omezené fungování a byli nuceni řešit komplikace spojené s uzavřením dříve využívaných hraničních přechodů. Oblast kultury a vzdělávání byla poznamenána nejvíce odložením a přerušením naplánovaných akcí a projektů, jež pandemie pozastavila a omezením styku s širokou veřejností ale i přeshraničními partnery, kteří se ve zmíněné oblasti pravidelně setkávali na společně pořádaných aktivitách.

Stěžejní oblastí, která nabrala při pandemii na významu, bylo zdravotnictví. Pracovní skupina v ERN na tuto oblast není přímo vytvořena a spolupráce mezi zdravotníky v této oblasti nefungovala. Výměna pacientů či poskytování zdravotní péče nakaženým osobám jsou značně limitovány právy EU, kdy euroregion ani Evropská unie nemohly zasáhnout z důvodu nedostatečných kompetencí, jež mají pouze samotné státy.

Významně zasaženou skupinou, jíž se uzavírání hranic dotklo, byli pendleři vystaveni přísným a chaotickým vládním opatřením. Na základě dotazníkového šetření bylo zjištěno, že pendleři postrádali podporu a zastání ze stran vlád států, v nichž žijí či pracují a jejich důvěra vůči nim byla značně nabourána. Uzavírání hranic a přísné restriktce vzbuzovaly v pendlerech velké obavy z cest domů, kdy by v důsledku často se měnících a přísných opatření museli po návratu ze zahraničí zůstat v izolaci a nesměli by zpět do práce. Pracovníci zaměstnaní na hůře placených profesích pak měli strach ze ztráty zaměstnání, kdy z důvodu častých zdržení na hranicích nemuseli dostat pochopení ze strany zaměstnavatele a mohli být propuštěni. Ačkoliv je v Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa dojíždění za zaměstnáním přes hranice souseda běžnou a důležitou záležitostí, nelze říci, že by v této oblasti spolupráce fungovala. Tento stav můžeme přiřadit faktu, že v ERN není zřízena žádná pracovní skupina, jež by hájila jejich zájmy a v případě podobné krize řešila související komplikace. Tím lze usoudit, že přítomnost takové potenciální skupiny by pro pendlery i euroregion znamenala významný orgán, který by svou činností zamezil podobným problémům.

9 Zdroje

- Amt der NÖ Landesregierung, 2022. *Fond malých projektů* [online]. [vid. 2022-04-18]. Dostupné z: <https://bit.ly/3rNjn37>
- BBC NEWS, 2020. *Coronavirus declared global health emergency by WHO* [online]. BBC [vid. 2022-04-15]. Dostupné z: <https://bit.ly/3vdhtuR>
- BERNARDINI S., CICOZZI M., CIOTTI M. et al., 2020. *The COVID-19 pandemic* [online]. Taylor and Francis Online, str. 365-388. [vid. 2022-03-29]. Dostupné z: <https://bit.ly/3OAWWry>
- BERZI M., CAMONITA F., DURÁ A. et al., 2018. *Euroregions, Excellence and Innovation across EU borders. A Catalogue of Good Practices*. Barcelona, Department of Geography, UAB, 254 p.
- BLÁHA J. D., SOUKUP M., 2020. *Fenomén hranic v mezioborovém kontextu*. Geografické rozhledy, roč. 30, č. 1, str. 4-7.
- BÖHM H., 2013. *Zhodnocení forem governance přeshraniční spolupráce v současné EU*. Ostrava. Disertační práce. Ostravská univerzita v Ostravě. Vedoucí práce: Doc. RNDr. Petr Rumpel, PhD.
- BÖHM, H., 2020. *Přeshraniční spolupráce jakožto multifunkční nástroj pro eliminaci negativních dopadů vyplývajících z existence státních hranic*. Valašské Meziříčí. Habilitační práce. Česká zemědělská univerzita v Praze.
- BRANDA P., 2009. *Euroregiony v České republice – komparativní analýza*. Současná Evropa, č. 1, str. 71-101.
- BRANDA P., 2015. *Regionální politika EU a podpora přeshraniční spolupráce* [online]. [vid. 2022-03-20]. Dostupné z: <https://bit.ly/3xRwx2S>
- Deník.cz, 2020. *Čína již není epicentrem pandemie koronaviru. WHO: Přesunulo se do Evropy* [online]. Deník [vid. 2022-04-15]. Dostupné z: <https://bit.ly/3L8zsrI>
- DOKOUPIL J. HAVLÍČEK T., JEŘÁBEK M., 2004. *České pohraničí – Bariéra nebo prostor pro zprostředkování?*. Praha: Academia. ISBN 80-200-1051-3
- DOKOUPIL J., 2000. *Teoretické přístupy k problematice pohraničí s aplikací v česko-bavorském prostoru* [online]. Geografie – Sborník české geografické společnosti. Roč. 105, č. 1, str. 10-18. [vid. 2022-03-20]. Dostupné z: <https://bit.ly/3KbKVWh>
- ERN, 2014. *Strategie Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa 2014-2020* [online]. [vid. 2022-04-01]. Dostupné z: <https://bit.ly/3rPnU4X>

ERN, 2021a. *Brožura k 30letému výročí* [online]. [vid. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://bit.ly/3xQyi0n>

ERN, 2021b. *Euroregion Neisse-Nisa-Nysa* [online]. [vid. 2022-03-16]. Dostupné z: <https://bit.ly/3Lpuc2U>

ERN, 2022. *Komparace Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa s euroregiony na belgicko-nizozemsko-německé hranici. Právní postavení* [online]. [vid. 2022-04-08]. Dostupné z: <https://bit.ly/3LbA93u>

European Commission, 2021. *INTERREG: 30 years of cooperation across borders* [online]. Evropská komise [vid. 2022-04-07]. Dostupné z: <https://bit.ly/3KdK8Ed>

European Parliament, 2005. *On the role of „Euroregions“ in the development of regional policy* [online]. [vid. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://bit.ly/3KcU00M>

EUROSCHOLA, 2010. *Evropské seskupení územní spolupráce II. Příklady* [online]. Vzdělávací kurz zaměřený na přeshraniční spolupráci. [vid. 2022-03-29]. Dostupné z: <https://bit.ly/3OB97F1>

Evropská komise, 2020. *Přeshraniční spolupráce: program EU Interreg slaví 30 let sblížení občanů* [online]. [vid. 2022-04-15]. Dostupné z: <https://bit.ly/3LhwelO>

FLEISSNER K., FRÁNĚ L., KNÝ D. et al., 2020. *Přeshraniční spolupráce v trilaterálních euroregionech Nisa a Šumava z perspektivy starostů a starostek* [online]. Geografie, roč. 125, č. 2., str. 243-269. [vid. 2022-03-19]. Dostupné z: <https://bit.ly/3vERbAC>

FRANKE O., 2022. *Marketing-Gesellschaft Oberlausitz-Niederschlesien mbH. Bautzen* [online]. [vid. 2022-15-04]. Dostupné z: <https://bit.ly/3rNG5Ix>

HAVLÍČEK T., 2014. *Přeshraniční region Silva Nortica* [online]. Geografické rozhledy, roč. 5, č. 13-14. [vid. 2020-02-18]. Dostupné z: <https://bit.ly/3Lfe9Qv>

iDNES.cz, 2020a. *Čínský koronavirus doputoval do Evropy. První dva nakažené hlásí Francie* [online]. iDNES. [vid. 2022-04-13]. Dostupné z: <https://bit.ly/3va1dKU>

iDNES.cz, 2020b. *Do Rakouska a Německa jen přes 11 přechodů, na hranici vypomůže armáda* [online]. iDnes [vid. 2022-04-12]. Dostupné z: <https://bit.ly/3vCCMVD>

iDNES.cz, 2020c. *Itálie hlásí třetí oběť koronaviru, jedenáct obcí je v karanténě* [online]. iDNES [vid. 2022-04-13]. Dostupné z: <https://bit.ly/3OszLjj>

iDNES.cz, 2020d. *Koronavirus: 32 případů, kontroly na hranicích i omezení v domovech seniorů* [online]. iDNES [vid. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://bit.ly/3KgzAEi>

iDNES.cz, 2020e. *Rusko zavře hranice pro Čiňany, země se snaží odvrátit epidemii koronaviru* [online]. iDNES [vid. 2022-04-12]. Dostupné z: <https://bit.ly/3MK5KtJ>

- iDNES.cz, 2020f. *V Česku jsou první tři lidé s koronavirem, dva Češi a Američanka* [online]. iDNES [vid. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://bit.ly/3EHXxmG>
- INTERREG, 2022. *About Interreg* [online]. Interreg EU [vid. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://bit.ly/3k9Gdxv>
- KOŁODZIEJSKI M., 2022. *Evropská územní spolupráce* [online]. [vid. 2022-04-21]. Dostupné z: <https://bit.ly/3EG08xG>
- Liberecká DRBNA, 2020. *Hrady a zámky měly letos slabší sezonu. Navštívilo je o čtvrtinu méně lidí* [online]. [vid. 2022-04-15]. Dostupné z: <https://bit.ly/3EMiEEv>
- Lidovky.cz, 2021. *Němečtí politici kontroly na hranicích považují za nezbytné. Česko je podle nich kvůli mutacím vysoce rizikové* [online]. Lidovky [vid. 2022-04-15]. Dostupné z: <https://bit.ly/37EAcGB>
- MUNI, 2022. *Hranice, pohraničí, periferie*. Modulární systém dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků JmK v přírodních vědách a informatice.
- MZ ČR, 2020. *Tiskové zprávy* [online]. Ministerstvo zdravotnictví ČR [vid. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://bit.ly/3k9mpKU>
- NCI, 2020. Sars-CoV-2 [online]. NCI dictionaries [vid. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://bit.ly/3rNuLvE>
- PAVLOVÁ M., 2010. *Přeshraniční spolupráce v rámci Evropské unie se zaměřením na Euroregion Glacensis* [online]. Pardubice. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Pardubice. [vid. 2022-03-29]. Dostupné z: <https://bit.ly/3xM14iF>
- PERKMANN M., 2003. *Cross-Border Regions in Europe* [online]. European Urban and Regional Studies, str. 153-171. [vid. 2022-03-19]. Dostupné z: <https://bit.ly/36N677q>
- Sachsen Anhalt, 2020. *Coronavirus: Verordnungen, Erlasse und Empfehlen* [online]. [vid. 2022-04-15]. Dostupné z: <https://bit.ly/3vdeZg2>
- SEDLÁČEK R., 2020. *Setkání na Trojzemí*. Hrádek nad Nisou [vid. 2022-04-15]. Dostupné z: <https://bit.ly/3v7peCl>
- Statistik Sachsen, 2020. *Grenzregion* [online]. Euroregionen in Europa. Euroregion Neisse-Nisa-Nysa. [vid. 2022-04-01]. Dostupné z: <https://bit.ly/37Em8Na>
- STEKLÝ Z., 2003. *Rozvoj cestovního ruchu v české části Euroregionu Nisa*. Liberec. Diplomová práce (Ing.). Technická univerzita v Liberci. Hospodářská fakulta. Vedoucí práce: Ing. Jaroslava Dědková

ŠEVČÍKOVÁ L., 2011, *Přeshraniční spolupráce ekonomických subjektů na území Euroregionu Nisa* [online]. Liberec. Diplomová práce (Ing.). Technická univerzita v Liberci. Ekonomická fakulta. Vedoucí práce: Ing. Pavla Řehořová, Ph.D. [vid. 2022-04-03]. Dostupné z: <https://bit.ly/3xQxhFB>

UPOL, 2022. 8. přednáška: *Hranice (verze na web)* [online]. [vid. 2022-03.20]. Dostupné z: <https://bit.ly/3vd2ReZ>

VYSTRČILOVÁ P., 2010. *Vývoj, změny a celková analýza euroregionů v ČR* [online] Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce: PhDr. Jiří Rezník, Ph.D. [vid. 2022-04-11]. Dostupné z: <https://bit.ly/3vJtVRS>

WHO, 2020. *Coronavirus disease (COVID-19) outbreak: Rights, roles, and responsibilities of health workers, including key considerations for occupational safety and health* [online]. [vid. 2022-04-18]. Dostupné z: <https://bit.ly/36I76FT>